

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-наковий інститут філології
Кафедра фольклористики

СЕМІОТИКА КОЛЬОРУ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯННЯХ

*Кваліфікаційна робота ОС «бакалавр»
студентки IV курсу
спеціальності 034 «Культурологія»
ОПП «Етнокультурологія з
поглибленим вивченням іноземної мови»
Вікторії ЦАРЕНКО*

*Науковий керівник –
к.філол.н., асист. Роман ЛИХОГРАЙ*

Рецензент –

к.філол.н., асист. Наталія ХОМЕНКО

До захисту:

завідувачка кафедри д. філол. н., доц. Олеся НАУМОВСЬКА

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМІОТИКИ ЯК НАУКИ ПРО ЗНАКИ В ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ	5
1.1. Семіотика як наука про знаки. Різновиди знаків та компоненти семіотики	5
1.2. Історія дослідження семіотики зарубіжними вченими	7
1.3. Дослідження семіотики в українському науковому дискурсі	8
Висновки до розділу I.	10
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕНЬ СИМВОЛІКИ КОЛЬОРУ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ	11
2.1. Семіотика кольору в доробку британського антрополога Віктора Тернера	11
2.2. Колір в уявленнях слов'янських народів.....	13
2.3. Колоративи в українській традиційній культурі	21
Висновки до розділу II.....	23
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ КОЛОРАТИВІВ В ЗАКЛИНАЛЬНИХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ. СИНТАКТИЧНЕ ТА СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КОЛЬОРУ	25
3.1. Загальний опис дослідження: прийом «нанизування кольорів», наскрізні епітети, стійкі комбінації кольорів.....	25
3.2. Синтактичний аналіз колоративів в текстах української замовляльної традиції.....	30
3.3. Семантичне навантаження кольору у вибраних українських замовляннях	34
Висновки до розділу III.	39
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТОК.....	46

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена сучасним фольклористичним дискурсом в Україні, в якому усе частіше з'являються нові й нові можливості для вивчення, потрактування, віднайдення нових методів та підходів у вивченні фольклорних жанрів. Беручи до уваги той факт, що за кількасотлітню історію публікацій та досліджень накопичилася чимала бібліографія заклинального слова – є потреба в її різносторонньому та ґрунтовному осмисленні, наприклад, з точки зору семіотики.

Наразі, під час російсько-української війни українці повертаються до своїх витоків – народної культури. Там вони намагаються знайти сакральні сенси та символи на підтвердження багатовікового існування нашої держави. Тому зараз однією з актуальних тем в культурологічному дискурсі є тема потрактування символів української традиції.

Велике семіотичне поле досліджень зарубіжних авторів не давало вітчизняним науковцям стояти осторонь цих процесів, тому з'являються праці О. Потебні, М. Сумцова та інших. Існує достатньо великий доробок напрацювань з теми символіки кольору у традиційному житті слов'янських народів та у замовляннях, але ґрунтовні праці про суто українські колоративи знайти проблематично. Тому актуальність нашого дослідження базується на систематизації попередніх праць та застосування семіотичного аналізу до вибірки зразків заклинальної традиції.

Мета роботи – простежити історію дослідження семіотики та символіки кольору в замовляннях, проаналізувати синтактичне та семантичне навантаження колоративів у текстах вибірки українських замовлянь. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких **завдань**:

– проаналізувати публікації з семіотики кінця ХХ – початку ХХІ століть, визначити основні компоненти семіотичної структури;

– систематизувати наукові дослідження кінця ХХ – початку ХХІ століть про семантику кольору в традиційній культурі народів світу та України зокрема;

– зробити синтактичний аналіз кольору у текстах заклинальної української традиції;

– представити семантичний аналіз кольору в українських замовляннях.

Об’єкт дослідження – тексти українських замовлянь, які містять в собі колоративи.

Предмет дослідження – семіотичний аналіз заклинальних текстів з наявними колоративами в етнокультурі українців.

Методи дослідження. Основними методами в нашій бакалаврській роботі стали історіографічний, аналітичний, порівняльний. Специфіку застосування кожного з вищезазначених методів можна охарактеризувати так: історіографічний метод дозволив виявити особливості висвітлення досліджуваної проблематики у вітчизняних і закордонних працях науковців; аналітичний метод дозволив здійснити аналіз наукового доробку вітчизняних та закордонних учених та аналіз семіотики кольору в замовляннях; порівняльний метод дозволив встановити спільне та відмінне між семантичним значенням різних кольорів.

Практичне значення курсової роботи полягає в тому, що його результати, положення і висновки можуть бути використані у подальшій науковій роботі.

Структура курсової роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен має по три підпункти, висновків, списку використаних джерел, який налічує 40 позицій. Загальний обсяг роботи – 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМІОТИКИ ЯК НАУКИ ПРО ЗНАКИ В ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ

1.1. Семіотика як наука про знаки. Різновиди знаків та компоненти семіотики

Семіотка – це наука про знаки. Вона вивчає знаки та знакові системи, за допомогою яких відбувається створення, передача та зберігання інформації. «Предмет семіотики – це знаки та знакові системи, які, на перший погляд, виконують функцію посередників між людиною та світом» [4; с. 11], – йдеться в книзі «Семіотика. Мови та коди культури» О.Є. Бразговської. Тексти, які розглядає семіотика, можуть бути вербальними і не вербальними: жести, твори мистецтва, пейзажі тощо.

Знаки – це невід’ємна частина семіотичної знакової системи, щось таке, що «заміщає собою деяке відношення або якість» [28; с. 290]. Знак замінює певний об’єкт, але не за усіма параметрами, а лише направляє до деякої ідеї, яка є основою репрезентамента. Зафіксовано, що Августин був одним із перших, хто тлумачив знак, як універсальний засіб, завдяки якому транслюються повідомлення усіх можливих рівнів та видів.

За Пірсом знак може бути знаком, лише за наявності трьох компонентів та зв’язку між ними: «об’єкт – знак – інтерпретанта». Говорячи про знак як носія його семантики, мають на увазі матеріальну форму – «річ», за допомогою якої транслюється уявлення про іншу «річ». Інтерпретанта – це посередник, головний компонент знака, який інтерпретує; це розуміння зв’язку означника з означуваним [16; с. 127]. Для того, щоб набути значення, знак повинен насамперед виконати замісну функцію: вказати інтерпретатору на той об’єкт, замість якого він далі функціонуватиме.

У Ф. де Соссюра модель знака виглядає як двокомпонентна структура, де означник (предмет означення) визначається через означуване (те, за допомогою чого відбувається означення). Соссюр визначає лінгвістичний знак як нерозривну єдність означника і означуваного: немає означника без

означуваного, подібно до того, як не може існувати нижня сторона аркуша без верхньої.

Чарльз Сандерсон Пірс виділяє три категорії знаків: ікони, індекси, символи, що позначають різні способи віокремлення від зовнішньої форми предметів. Знаки-ікони мають схожість до реального об'єкта. Можна сказати, що це його відтворення, але не лише візуальне, а й через певні властивості. Найяскравішими прикладами іконічних знаків є фотографії, картини, скульптури тощо.

Знаки-індекси є певною характеристикою об'єкта та вказують на спосіб його прояву [11; с. 265], але нічим з ним не схожі. Без об'єкта індексальні знаки не можуть існувати, але не втрачають ознаки знаку без інтерпретанти. Показовими прикладами знаків-індексів є: дим означає, що є вогонь, сміх – радість, біль – хвороба.

Існують також «знаки-символи, у яких те, що означається, та те, що означає, пов'язані в межах певної конвенції, тобто ніби за попередньою домовленістю» [38; с. 119]. Цей знак ми не можемо побачити, а його дія відбувається через свідоме та підсвідоме, тому ми можемо лише засвоїти знак, а перед цим його розтлумачити. Знаки-символи не можуть існувати без інтерпретанти. Прикладами таких знаків є: алфавіт, мова, дорожні знаки тощо.

Чарльз Моріс виділив три форми, компоненти семіотики: «семантика — розкриває відношення знака до свого об'єкта; синтактика — виявляє взаємозалежність знаків між собою; прагматика — показує співвідношення знаків з тими, хто ними користується» [29, с. 10]. Семантика вивчає взаємовідношення знаків до позначуваного, а також взаємовідношення знаків до інтерпретаторів. Синтактика вивчає внутрішні якості знаків без прив'язки до їх інтерпретації, досліджує зв'язки між знаками та засади побудови простих та складних знаків. Прагматика «досліджує зв'язок знаків з адресатом, тобто проблеми інтерпретації знаків тими, хто їх використовує»

[27; с. 46]. Семантика та синтактика мають лише семіотичне значення, а прагматика може використовувати й інші науки для своїх інтерпретацій.

Отже, семіотика вивчає знаки та знакові системи, їх види, методи взаємодії між ними. Існують такі компоненти знаку: «об'єкт – знак – інтерпретанта»; категорії знаків – ікони, індекси, символи; форми семіотики – синтактика, семантика, прагматика.

1.2. Історія дослідження семіотики зарубіжними вченими

Англійський філософ Джон Локк у VII столітті започаткував семіотику як науку, потрактував поняття «семіотика» як вчення про знаки [15; с. 199]. Семіотика, на думку вченого, ставила собі за мету дослідити природу знаків, які використовує людина, щоб зрозуміти речі або передати інформацію про них комусь іншому.

У кінці XIX – на початку XX століття паралельно розвивалися американський та європейський напрями дослідження семіотики. До американської школи належав Ч. С. Пірс, який вивчав категорії знаків, поділив їх на іконічні, індексні, символічні. Основні поняття теорії семіотики цього науковця є такими: «від “ампліативних” речень, які репрезентують щось як факт і які для нього є інформаційними символами, до терміна (“онома”), яким називають будь-який символ, що може бути прямою складовою речення» [3, с. 410].

Ч. У. Моріс у XX столітті продовжив працю Пірса та систематизував семіотику, поділивши її на синтактику, семантику і прагматику. Моріс стверджував, що семіотика є інтегративною, такою що узагальнює ознаки знаку, а не навпаки. Також науковець вивчав дуалістичний характер семіотики, яка є рівносильною наукою серед інших, а також – інструментом для інших наук [26, с. 45–97].

І. Льюїс (також американський науковець) досліджував тему загальної семантики та семіотики, сформувавши нові положення для використання методів денотації та конотації. Дослідник стверджував, що мовні знаки та їх

значення об'єднанні певним зв'язком, де мовні знаки – це терміни, а словесні символи – патерни.

Ф. де Соссюр, представник європейської школи, застосував назву до своєї дисципліни – «семіологія», яка мала на меті пояснити не тільки сутність знаків, а також закони, що керують ними. Де Соссюр виступає першим, хто розглядає питання відокремлення семіотики та семіології. Семіологія – це наука про мову психології, що являє собою щось середнє між лінгвістикою та психологією. Науковець вважав мову суспільним явищем, пов'язував наукову теорію вивчення мовлення та соціальну психологію, а значення мови вважав не в окремих словах, а в складних системах відношень або структурах [22; с. 171].

Французький антрополог К. Леві-Строс досліджував елементи поведінки носіїв різних культур як лінгвістичних явищ. Характерні коди, які виділив науковець як посередників обміну подібностей і відмінностей між природою та культурою, між соціальними групами, стали підставою для семіотичного аналізу правової поведінки соціальних суб'єктів у збірнику «Первісне мислення».

В. Пропп, аналізуючи чарівні казки, зазначив тридцять одну функцію, чи фундаментальні компоненти казки, через аналогії між мовною структурою та організацією наративу. «Наративна таксономія» – назва теорії Проппа, яка стала основою для ще більшого розвитку сфери дослідження науки про знаки.

Отже, семіотика є достатньо розвиненим вектором наукових досліджень ще з часів середньовічної філософії. Вона спроможна виробити нові підходи до вивчення й зрозуміння універсальних знакових конструкцій, які є основою інформаційних моделей як цілісних знакових систем.

1.3. Дослідження семіотики в українському науковому дискурсі

Першими, хто досліджував, описував та аналізував символіку української етнокультури в XIX – на початку XX ст. з точки зору

фольклористики та етнографії були П.Чубинський, А.Чарноцький, Й. Крашевський, Олена Пчілка, Д. Вагилевич, Ф. Вовк, А. Новосельський, О. Кольберг, М. Драгоманов та інші. З їхніх праць робимо висновок, що «народна символіка – це образне відтворення міфологічної картини світу» [29; с. 15]. Уже пізніше це твердження визнали та поглибили такі вчені: І. Огієнко, В. Щербаківський, М. Попович, В. Іванов, О. Найден, В. Топоров, О. Чмихов, Б. Рибаків та інші.

Лише згодом Олександр Потебня і Микола Сумцов у своїх працях дослідили основи семіотичного підходу до вивчення традиційних символів, ними також була розглянута народна символіка (космогонічний та знаковий аспект) в широкому контексті різних видів традиційного мистецтва.

У своїх дослідженнях Олександр Потебня сформулював ідеї використання наукового аналізу на рівнях синхронії та діахронії. О. Потебня досліджував взаємозв'язок мови та мислення, це призвело до виокремлення мисленням похідних елементів мови у міфологічних, фольклорних та літературних текстах, моделюючи системи. Цими напрацюваннями Потебня випередив на століття ідеї тартусько-московської семіотичної школи [18; с. 37].

Микола Сумцов – учень О. Потебні, автор унікальних праць для дослідження історії української семіотики, її витоків. Під впливом міфологічної школи були написані перші праці М. Сумцова, і далі це сприяло дослідженню ним явищ духовної і матеріальної культури українців з такої точки зору, яка згодом перетворилася в окремий науковий напрям, і, «збагатившись своїм власним понятійно-категоріальним апаратом, сьогодні називається структурно-семіотичним методом наукового аналізу» [17; с. 54].

Основні проблеми семіотики культури і мистецтва досліджувалися такими сучасними українськими вченими: Л. Богата, О. Афоніна, О.Тарасенко, О. Кирилюк, С. Стоян, О. Коваль, Б. Парохонський, А. Кравченко. Але знаки етнокультури з точки зору семіотики в Україні

досліджені набагато меншою кількістю вчених: О. Білоусом, Т. Федотовою, О. Жайворонком, Н. Ковальчуком, Т. Пуларією, І. Мойсеївою, Н. Пастухом [14; с. 64].

Отже, українські дослідники семіотики (хоч їх було не так багато) вони не відставали від зарубіжних. Ба більше – вітчизняні науковці задавали тон колегам за кордоном та випереджали їх в деяких напрацюваннях.

Висновки до розділу I.

Семіотика є не тільки самостійною наукою, але часто допомагає тлумачити знаки, знакові системи в суміжних науках. У цьому її унікальність, і тому часто можна зустріти розгляд семіотичного аспекту у наукових працях багатьох дослідників вітчизняних та зарубіжних. Велика кількість зарубіжного доробку на цю тему контрастує з вітчизняним, але це не є перешкодою для українських науковців створювати ґрунтовні напрацювання з семіотики.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕНЬ СИМВОЛІКИ КОЛЬОРУ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ

2.1. Семіотика кольору в доробку британського антрополога Віктора Тернера

Оскільки більшість семіотичних знаків сприймається людьми через візуальні канали, зорові, велике значення має і колір того чи іншого предмету в семіотичному аналізі. Семантика деяких предметів невіддільна від їх кольору, тому аналізуючи такі предмети, варто не забувати і про кольоротиви.

У носіїв різних культур сприйняття кольорів буде відрізнятися, оскільки кожен колір має певну етнічну та естетичну цінність, символічне значення та асоціації притаманні певній місцевості, з її кліматом та кольоронаповненням середовища. Завдяки кольору, люди здавна могли орієнтуватися в змінах сезонів, пір року, частин доби, а також в рівні достиглості посівів, розрізняти плоди та тварин між собою тощо. Тож колір допомагав людині орієнтуватися в міфічному та реальному просторі.

Семантичне значення кольорів у ритуалах африканського племені ндембу розтлумачує Віктор Тернер у своїй праці «Проблема колірної класифікації у примітивних культурах». «Спостереження за обрядами та ритуалами ндембу, а також бесіди з членами племені, дозволили В. Тернеру докладно описати символічні значення трьох «основних» кольорів у житті первісної людини» [2; с. 4]. Цими кольорами є білий, червоний і чорний. У легендах ндембу йдеться про «три ріки», де біла ріка найголовніша (найстарша), червона – середня, а чорна – наймолодша.

Червона річка символізує чоловіче та жіноче начала, поєднання яких створює нове життя, дитину. Червоний колір є амбівалентним, бо може мати як позитивне, так і негативне значення. Білий же колір завжди несе лише позитивні конотації. Біла ріка – це сім'я чоловіка, моча, молоко матері – вважається чистішою за червону та бісексуальною, бо теж має щось від

чоловіка та жінки. Чорний колір в основному символізує смерть і все, що з нею пов'язане. Та смерть для представників цього племені – це кінець лише певної стадії розвитку людини, період пасивності між двома життєвими циклами; а також ріст та перехід в новий статус чоловіка, мами тощо. Ще цей колір має зв'язок з статевим потягом і використовується в обрядах переходу хлопчика в статус чоловіка.

Отже, білий колір у представників африканського племені ндембу є позитивним, червоний – амбівалентний, а чорний має негативне значення. Якщо розглядати відношення цих кольорів один до одного та їх бінарність, то білий і червоний кольори «життя» протистоять чорному кольору «смерті». І кожен з цих кольорів, предмети чи фарба цього кольору, присутні під час ритуалів цього племені. Наприклад, після обряду переходу чоловіка несуть на плечах ритуальні сторожі, а він над головою розмахує двома палицями, перемотаними чорною та білою смугами почергово. Вони символізують обрядову «смерть» та отримання нового «життя», в новому статусі.

За словами В. Тернера ця тріада кольорів в багатьох суспільствах асоціюється з рідинами, які виділяють з тіла людини: червоний колір – символ крові, білий – сіль, грудне молоко, чорний – кал, моча. Через такі асоціації ці кольори мають і певний соціальний підтекст та значення: через сіль – союз чоловіка та жінки; через грудне молоко – стосунки між мамою та дитиною; через кров – війни, полювання, добування їжі, передача крові з покоління в покоління; через екскременти – перехід із одного статусу в інший, після ритуальної смерті; через чорну землю – спільність групи, яка проживає на одній території та має спільні цінності.

Автор стверджував, що: «Три кольори є не тільки втіленням в собі основного тілесного досвіду людини (пов'язаного із задоволенням статевого потягу, голоду, відчуттям агресії, екскреторних позовів, а також зі страхом, тривогою і пригніченістю), вони також забезпечують своєрідну первинну класифікацію дійсності» [34; 78]. Отже, робимо висновки, що колір в

африканському племені ндембу має не просто візуальне значення для розрізнення предметів та періодів року тощо, а також є невід'ємним від психофізіологічного досвіду членів цього суспільства.

2.2. Колір в уявленнях слов'янських народів

Щодо семантики кольору в слов'янських культурах дізнаємося з етнолінгвістичного словника в 5 томах «Слов'янські древності» під редакцією М.І. Толстого. Тут білий колір є теж основним, і протиставляється червоному та чорному, оскільки існує кореляція «світлий – темний», «білий – не білий», «хороший – поганий», «живий – мертвий». Білий колір символізує чистоту, плодючість, світло і т.д.

Найбільше слов'янських вірувань пов'язані з зустріччю з тваринами (вівці, барани, метелики) білого, чи чорного кольорів. Якщо перший варіант, то день чи навіть рік буде успішним, а якщо другий – поганим. Також білий колір асоціюється з «білим світом» (це, а не загробне життя), світлим і сонячним днем.

У першому томі «Слов'янських древностей» (1995) йдеться: «Магічний закон подібності може пов'язувати на основі білого кольору такі предмети та явища, як білу сорочку, хустку, срібну монету та ін., з градом, яйцем, капустою, пшеницею та ін.» [30; с. 151]. За принципом подібності, на Чернігівщині, побачити білих метеликів означало, що корова дасть більше молока, а якщо вдягнути білу сорочку і садити в ній капусту, то овоч буде таким же білим. Цей принцип діяв і у віруваннях сербів, які не носили білий одяг щочетверга від Благовіщення до Вознесіння та не розкладали на траві білизну, щоб не було граду.

У деяких слов'янських народів білий колір асоціювався з смертю, тому носили траурні білі хустки (у Боснії та Герцеговині, Чорногорії тощо); а найчастіше вбирали покійників в білий одяг, в основному дітей, які не встигли одружитися, робили їм неначе похорон-весілля (Україна, Польща,

Словаччина тощо); також уявляли собі смерть в образі жінки в білому одязі (поляки та ін.), і якщо така насниться, то це до хвороби.

Виключно білі тварини (альбіноси) рідко зустрічаються в природі, тому їх вважають особливими та вищими від інших, в певній мірі священними. Саме тому болгари не ріжуть білого півня до свят, а чорного – навпаки. Білий колір має силу і від вроків, саме тому мами мастили дітям щоки мукою, якщо вони кудись йшли. А білий одяг характерний для духів та міфічних персонажів (русалки, упирі тощо). У біле одягались і жінки, які були залучені до обрядів та мали там свою роль.

Червоний колір в слов'янських народів є одним з основних, протиставляється білому, є елементом в тріаді білий – червоний – чорний, а символіка його амбівалентна. Оскільки червоний колір символізує сонце, життя, плодючість, міфічних персонажів, то часто його використовують у оберегах: червона нитка, червоне полотно, червоне яйце. Також червоний – це колір крові, підтвердження цього факту можна знайти в весільних обрядах, етіологічних легендах, символах знамен під час війни тощо. Цей колір часто має і оцінну семантику та замінюється словом «красний» – гарний, цінний.

У весільному обряді сербів наречена поверх хустки вдягала червону фату, чи накидку цього кольору. Червоний колір у родильних обрядах символізує життя та здоров'я, як приклад, серби клали червоний предмет у купіль немовляти, щоб воно було рум'яне та здорове.

У поховальній обрядовості слов'яни теж не обходились без червоного кольору, оскільки це колір як потойбічного світу, так і колір захисту від нього. Болгари червоною ниткою перемотували руки та ноги мерцю, серби ж одягали червону шапочку як знак трауру, а вагітні сербки зав'язували червону нитку на пальця, щоб мати змогу попрощатися з покійником. Жителі Закарпаття покривали червоним рядном померлу молодицю, а також надягали на роги волів в похоронній процесії червоні хустки. Обв'язування

червоними нитка та стрічка рогів домашньої худоби поширений звичай і в сербів, але вони це роблять задля плодючості та достатку, якщо говорити про календарно-господарську обрядовість.

О. В. Білова в другому томі «Слов'янських древностей» (1999) згадує і про оберегову функцію цього кольору: «Червоний колір виступає як оберіг, його семантика співвідноситься з апотропейною семантикою забарвленого предмета (найбільш значущими виявляються нитка, шерсть) чи рослини» [31; с. 648]. Від пристріту, від болю в суглобах, від лихоманки та інших хвороб пов'язували червону нитку собі на руку чи ногу (сербі, болгарі), або обв'язували хворе місце червоним поясом (українці) і це мало допомогти одужати. Також червоний камінь лікує від укусу змії (Словенія), а червона хустка в ліжку дитини захищає її від злих духів (Київське Полісся). Звісно, цей колір також є епітетом міфічних персонажів та місцем куди їх зсилають.

Чорний колір – теж один з основних, протиставляється білому та має негативну символіку, бо асоціюється з мороком, смертю, потойбічним світом, злими духами та землею. Вважали, що чорний колір здатний впливати на долю людини, в негативному значенні, тому з ним пов'язано багато табу: болгарі не дають молодим дівчати прясти чорну вовну і забороняють переступати вагітним жінкам через віник, яким мели попіл.

Також чорний колір присутній в назвах важких хвороб, таких як чума – «чорна смерть», вона постає в образі жінки в чорному одязі. Зустріч з твариною цього кольору наяву або уві сні була до нещастя, хвороб, смерті, похорон. Зважаючи на те, що чорний колір є траурним у всіх слов'янських народів, його вдягали на похорони та клали чорні стрічки в труну. На Великдень чорні або темні яйця відносили на могили, щоб пом'янути померлих (Чорногорія). У замовляннях хворобу зганяють в місця, які мають чорні епітети: чорне море, чорна гора, чорна земля (сербі та болгарі).

Щодо весільної обрядовості, то цей колір мав там місце бути, оскільки в чорному вінчались вдови та сироти, у словаків після заручин наречена теж

ходить в чорному (символ переходу з одного статусу в інший). Цей колір також є символом ритуальної нечистоти, тому болгарки 40 днів після народження дитини носять темний одяг і чорну хустку.

Незмінним є той факт, що представники слов'янських народів уявляли демонологічних персонажів, таких як чорт, домовик, лісовик, водяник, потопельник тощо, саме чорного кольору. У той же час, чорний колір слугує для багатьох оберегом від злих сил: македонці ставили чорну крапку попелом на лобі від пристріту, а білоруси клали чорного kota в ліжко до немовляти тощо. «Чорна курка (півень) є багатофункціональним оберегом у всіх слов'янських традиціях» [33; с. 517], – йдеться в етнолінгвістичному словнику. До прикладу, серби обносили чорну курку навколо посівів від граду, а українці варили чорну курку, після чого купали у цій воді дитину хвору на епілепсію.

Варто згадати і про кольори, які мають менше семантично символічне навантаження: зелений, жовтий, синій, золотий та срібний. Зелений колір – символізує рослинність та молодість. У сербів, якщо зелений колір переважає у веселці, то буде добрий врожай злакових. На весіллях стрій наречених мав зелені елементи, замінюючи собою червоні, такі як спідниця нареченої (у словаків), вінок нареченої (в українців) і т.д.

Також зелений колір представлений у поминально-поховальних обрядах, де він є символом «того світу». Наприклад, біля голови померлого ставлять букети з вічнозеленими квітами. Зелений колір ще є основною характеристикою персонажів демонологічного світу (русалки, водяника, лісовика) та місця, де вони мешкають (зелена трава, гора тощо). Під час ворожіння або магічних ритуалів такі предмети зеленого кольору, як посуд і миски, є посередниками між «тим» і «цим» світом, через які легше взаємодіяти з потойбічними силами.

Жовтий колір має переважно негативні конотації в народній культурі, бо символізує хвороби та смерть. Міфічні істоти, які водять душі на «той

світ» являються в жовтих тонах. Часто галявини з жовтою, висохлою травою вважали місцем, де збирались русалки для своїх ігрищ. А серби і болгари уявляли, що душа злої відьми перетворювалась на жовтого метелика.

В. Усачев в другому томі «Слов'янських древностей» (1999) стверджує: «Жовтий колір, поруч з червоним можуть виступати як замісники золота» [31; с. 202]. Жовтий колір часто використовується і в слов'янських замовляннях (частіше в східних слов'ян), де він виступає епітетом до тварин та предметів, які здатні вилікувати від хвороб: жовтий пес, півень, курчата, метелики; рослини з жовтими квітками лікують жовтяницю та лихоманку; жовті хустки, кільця, посуд теж мають зцілюючі властивості.

Синій колір, в статті О. Білової, представлений як бінарний, бо пов'язаний як з білим кольором і світлом взагалі, так і з чорним, темними відтінками. Часто це епітет до моря, локусу «того світу», чужого простору, де мешкає нечиста сила. Синій колір сприймається як атрибут смерті та трауру, тому не повинен бути присутнім в декораціях на весіллі (Полісся), або в одязі немовляти, щоб життя не було темне та похмуре (у болгар). Але цей колір широко використовувався в одязі старших людей і у забарвленні персонажів демонологічного світу, таких як лісовик, водяник, русалка, летючий змії тощо.

Синій колір присутній і в лікувальній магії, наприклад, синькою мазали обличчя та шию маленької дитини, щоб та не синіла під час сильного плачу. Також болгари від пристриту надягали дітям та новонародженим тваринам намисто з синіми намистинами. Інколи, цей колір виступає як символ багатства: якщо у веселці переважає синій колір, то це до збільшення доходів (у сербів), синя квітка папороті робить людину, яка її знайшла, щасливою та багатою (в українців).

«У слов'янських замовляннях синій колір часто використовується як складовий елемент так званої формули нанизування кольорів, яка виконує класифікуючу функцію і створює особливий вид сакральної мови» [32; с.

640], – йдеться в четвертому томі «Слов'янських древностей» (2009). Як член колірної тріади, у сербських та хорватських замовляннях, синій колір часто заміняє чорний: білий – червоний – синій. А синій камінь у фольклорних текстах є місцем магічної сили.

Золотий, як колір, символізує багатство, красу, довговічність, божественість. Найчастіше золотий виступає, як елемент фольклорної образності, а не якість реальних предметів, тварин, людей. Також він співвідноситься з символікою світла, сонця, місяця (золоті роги місяця); символізує Бога, Богородицю, святих, ангелів, і предмети, які їм належать теж золоті (Святий Юрій надягає на коня золоте сідло, Богородиця йде по золотому мосту й золотим посохом відганяє хвороби тощо). Як вже було зазначено, це символ багатства, тому часто на весіллях цей епітет застосовували до всіх атрибутів, щоб життя у молодих було заможне.

Золотий колір асоціюється з жовтим та червоним, а в деяких фольклорних текстах є їх заміником. Так як і ці кольори, золотий має оберігові та лікувальні функції: від пристріту вмивалися водою, в яку клали золотий предмет, серби ж одягали новонародженим золоту сережку в праве вухо, щоб маля було здоровим. Але навіть золотий колір має негативні конотації, оскільки є символом змії (чорногорці називали змія «златом», болгари вірять в змія з золотими крилами тощо), є ознакою «того світу» (серби стверджували, що у «царстві мертвих» все із золота тощо), є маркером сфери смерті (ворони, провісники смерті, зберігають у своїх гніздах золото та інші багатства тощо), є атрибутом злих сил (лісовик зображувався золотим, русалки мають золотий гребінь тощо).

Срібний колір, як і саме срібло, є символом чистоти, здоров'я, світла, краси за його фізичні властивості, та символом достатку та плодючості за поширене використання його як обмінної валюти. Щодо другого значення, то срібло часто використовували в продукуючих обрядах: клали срібну монету в фундамент дому для заможного життя; у південно-слов'янських народів

монету запікали в хліб, і кому попадеться шматок з нею, той матиме благодать та вдачу; поляки клали срібну монету в гніздо лелек, які приносили щастя в дім; білоруси мали традицію класти монету в черевик нареченої, щоб та була багатою.

У другому томі «Слов'янських древностей» (1999) йдеться: «У фольклорних текстах (зокрема, в замовляннях) срібло виступає скоріше в якості ознаки, елемента образності, ніж реального предмета» [3; с. 625]. Як і більшість кольорів, срібний є амбівалентним, оскільки символізує небесні тіла (в текстах часто зустрічаємо срібний місяць та зорі), божеств та потойбічний світ. Часто використовується як оберіг та має лікувальні властивості: срібною кулею вбивали нечисть; срібний плуг при боронюванні захищав село від граду; срібну сережку носили хворі на жовтуху люди тощо. Цей метал добувають з-під землі, саме тому він пов'язаний з «тим світом» та описаний в міфології як скарб в підземеллі, який охороняють скарбники.

У слов'янських замовляннях срібло є засобом сакралізації поряд з золотом, а наскрізний епітет «срібний» наявний у поліських замовляннях від укусу змії.

Магістерська дисертація О.А. Потебні «Про деякі символи у слов'янській народній поезії» (1914) також вміщає в собі роз'яснення символіки кольору в традиційній культурі слов'ян.

Потебня стверджує, що білий колір не завжди символізує те, що ми звикли на нього накладати. Етимологія слова «білка» вказує на те, що червоний, рудий та білий колір ототожнюються за основними властивостями. День має два епітети, білий та червоний, які є рівнозначними між собою. Білий колір, як і епітет «яскравий», символізує світло і вогонь, бажання та любов. Білий – символ краси, особливо дівочої, бо молодицю, зазвичай, порівнювали з білою лебідкою. Цей колір означає і любов: «мити біло» означає любити, замовляння «яка була сорочка до тіла, щоб такий чоловік до жінки був» говорить, що слово «білий» корелює з «милий».

У дисертації йдеться, що червоний колір пов'язаний з весною, яка часто вживають з епітетом «красна». Назва червоної ягоди журавлини нібито походить від слів «жар», «журити», і її ще називають веснянкою. Червоний колір – символ краси та дівочтва, тому дівчата заплітали переважно червоні стрічки у волосся; згадуються у веснянках й червоні хоругви, а опісля, там же, заклики до молодиць не йти заміж восени.

Чорний колір, за Потебнею, символізує вогонь, тому жаріти (від сонця), марніти та чорніти – це тавтологічні синоніми. Корінь «мар» несе в собі символ бруду (сербською «мура»); а слова «ридати» та «палати» асоціюються з рудою кров'ю, а також з рудою (з сербської «чорний»), сажею – чимось брудним. Ще приклади етимологій слів, щоб підтвердити, що чорний символізує жар, вогонь, землю та бруд: чорне і брудне – пекло (від слова «обпікати») і смола; забруднити, замарити – марати (польською «калак») – бруд, кал – калити, калина; смаглявий – смажити, жарити, сажа.

«Подібно тому, як мороз, зближуючись з вогнем, протистоїть йому в деяких символічних значеннях, чорний колір, походячи від вогню, означає хаос, ненависть, печаль, смерть, протилежні переносним значенням світла» [20; с. 39], – описано в роботі «Про деякі символи у слов'янській народній поезії» (1914).

Зелений колір – символ молодості, краси та веселощів; схожий за значенням до світла, вогню. Епітет зелений найчастіше використовується з такими об'єктами як річка, озеро, меч тощо. Часто зелений колір синонімічний до слова «молодий»: «Не хилися, явороньку, ще ж ти зелененький, не журися, козаченьку, ще ж ти молоденький». Цей колір також символізує красу: «Тим трава зелена, що близько вода, тим дівка хороша, що ще молода»; та веселий настрій: «Ой веселая весна да звеселила усі гірочки, та не так гірочки, як долиночки» – «звеселила» у значенні покрила зеленню.

Золото символізує світло, красу (бо має епітет «красний») та любов. У фольклорних текстах зустрічається колодязь з красним золотом, що означає дівочу красу.

Отже, в традиції слов'янських народів головними також є тріада білий-червоний-чорний кольори, але семантично наповнені є й такі як зелений, жовтий, синій, золотий, срібний. Усім згаданим у цьому підрозділі народам притаманні як схожі семантичні навантаження кольорів, так і відмінні. Немає й одностайно позитивних чи негативно наповнених кольорів, оскільки всі вони мають і таку, і таку конотації.

2.3. Колоративи в українській традиційній культурі

Щодо семантики колоративів саме в українській народній культурі, то її можна знайти в праці Валерія Войтовича «Українська міфологія» (2002). Там йдеться, що саме золотий та жовтий колір наші предки вважали центровим у всесвіті, символом вічного вогню, з якого все народжується та куди пізніше зникає. «Кольори та їх поєднання відігравали значну роль у ворожіннях та замовляннях» [6; с. 472], – наголошує автор статті.

Білий колір має символіку чистоти, невинності та радості, оскільки з ним пов'язують денне світло та приналежність до «цього світу» живих. Часто в білому світлі та одязі уявляли святих та ангелів. Але, на противагу, це і колір смерті, нечесті: покійників вдягали в біле, демонологічні персонажі теж являлись людям в білому одязі. Також цим кольором позначали особливих представників міфічного світу, найчастіше це були тварини, які відрізнялися від усіх інших.

Жовтий колір – символ сонця та золота, але і колір осіннього листя, яке віщує про настання холодів та кінець життя (рослин, року тощо). Міфологічні персонажі, провідники душ на «той світ», зазвичай описувалися в жовтих тонах.

Зелений колір асоціюється з рослинністю, весною, воскресінням, надією та радістю. Це колір світу русалок, лісовиків та водяників, тому ці

персонажі теж в зелених шатах. А «зелені дні» сповнені захисних обрядів та ритуалів очищення свого простору.

Синій – символ неба, моря, холоду; а також чесності, доброти, слави, вірності. Синій колір співвідносили і з кольором блискавки, наведено як приклад вислів з «Слова о полку Ігоревім» – «тріпотять сині блискавиці».

Червоний колір – це кров та вогонь, краса та любов, мстивість та розруха. Предмети цього кольору мають захисну функцію від злих сил: червона нитка, крашанка, намисто, рожа, калина тощо. Часто ці та інші червоні предмети використовували в любовній та лікувальній магії (щоб вилікувати укуси змії, на рану накладали шматок червоної тканини), весільній обрядовості (на наступний день після весілля вивішували на жердині червону запаску). Червоними були і риси демонологічних персонажів (очі, зуби, шкіра, волосся) та їхній одяг.

Чорний колір – ознака смерті, трауру, горя, зла, чаклунства. Але чорні хмари у спекотний день були бажаними для людей, тому жрець у чорному одязі просив їх у громовержця.

У своїй статті «Український колористичний код світотворення» (2009) Людмила Ковтун теж привідкриває завісу на тему колоративів в традиційній культурі українців, особливо в текстах міфів, порівнюючи їх з тлумаченням кольору в інших народів. Золото в українській традиції асоціювалось спочатку з богожеством сонця, а потім із християнським Богом, святими та янголами, тому в іконописі часто використовують золотий фон, що також символізував стихію вогню та повітря. «За даними Б. Грінченка, на Чернігівщині відоме повір'я про те, що на Афоні, де живе Богородиця, немає ні дня, ні ночі, немає ні срібла, ні інших металів, а є тільки золото та кістки» [12, с. 51], – йдеться в статті.

Первісні люди ділили світ на три рівні – небо, землю, підземелля – де небо характеризувалось білим кольором, звідти і вислів «білий світ». Також білий колір існує в постійному протистоянні з чорним, про що свідчить текст

міфу про боротьбу Білобога та Чорнобога, яка відбувалася під час створення світу.

Червоний колір – символ сонця, а отже плодючості та життя. Саме тому, під час весільних обрядів у багатьох традиціях народів світу, відбувалося жертвопринесення червоного півня та пиття його крові. Як стверджує Л. Ковтун, в українській культурі тема крові згадується рідше, є більш сакралізованою та табуваною.

Українці мали такі опозиції простору: верх асоціювався з білим та золотим кольорами, центр – з золотим, червоним та жовтим, низ – з чорним та синім. Центр всесвіту символізував вічний вогонь, який був жовтим або золотим. Сутність світу уявлялась нашим предкам в протистояннях понять життя та смерті, світла та темряви, які були і в колірних системах: білий-чорний, білий-червоний, білий-чорний-червоний, жовтий-червоний-синій і т.д.

Отже, в українській традиційній культурі колір також мав вагомe значення в тлумаченні тих чи інших вірувань народу. Золотий колір був в центрі кола кольорів, пов'язаний з вічним вогнем, де все народжувалося та куди все зникало після життя. За схемою В. Шинкарука та М. Поповича часопросторові кола утворюють кольори тріади білий-червоний-чорний та плюс синій. Всі вони позначають сторони світу, частини дня, пори року, стихії та інше, стверджував Ю.І. Нікішенко в своїй статті «Колір у культурній традиції українців та їх степових сусідів алтайського походження» (2004).

Висновки до розділу II.

Стала тріада кольорів притаманна більшості народів світу, була сформована ще на початку зародження цивілізацій у первісних культурах і досі зберігає панівне становище. Усі інші кольори поступово включалися та набирали свої семантичні значення. Ю.І. Нікішенко в своїй статті «Колір у культурній традиції українців та їх степових сусідів алтайського

походження» (2004) стверджує: «Дослідження функціонування кольору в різних етнічних культурах зберігають свою актуальність попри всі зміни, що відбувалися з ними протягом їхнього існування» [19; с. 97].

Також потрібно зазначити, що символіка кольорів в різних культурах виявилася подібною та має спільні наративи. Загальним є і те, що всі кольори є бінарними та не єдиними в своїх значеннях, тобто немає суто позитивних та негативних кольорів, кожен з них може означати як щось добре і світле, так і зле, потойбічне. Але ми побачили деякі закономірності в цьому питанні, що за тим наскільки колір світлий чи темний можна зрозуміти його семантичне «забарвлення». Більш світлі – білий, золотий, червоний кольори – мають символіку життя та святості; зелений, синій та чорний – це кольори чогось потойбічного та смертоносного.

Щодо заклиальної лікувальної магії, то часто в ній використовуються не лише «світлі» кольори, які допоможутьвилікували недугу, а і «темні» кольори, які будуть протистояти на рівних хворобі та потойбічним силам, що цю хворобу і породили, навели.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ КОЛОРАТИВІВ В ЗАКЛИНАЛЬНИХ ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ. СИНТАКТИЧНЕ ТА СЕМАНТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КОЛЬОРУ

3.1. Загальний опис дослідження: прийом «нанизування кольорів», наскрізні епітети, стійкі комбінації кольорів

Як було досліджено в другому розділі, колір існує не просто для позначення предмета, його забарвлення та як ознака фізичного стану. Колір несе в собі знакові навантаження, які людство зберігало протягом багатьох поколінь. Саме тому ми вирішили розглянути знакове навантаження кольору в українській заклинальній традиції та яку роль воно відіграє в текстах магичних та лікувальних замовлянь – допомагає або шкодить, відганяє або кличе, має більшу чи меншу сакральну силу тощо.

Нами було проаналізовано 95 українських замовлянь з чотирьох збірок: М. Номис «Українські приказки, прислів'я, і таке інше» (1864) – 5 замовлянь; П. Єфименко «Збірник малоросійських заклинань» (1874) – 9 замовлянь; М. Москаленко «Українські замовляння» (1992) – 53 замовляння, О. Таланчук «Українські чари» (1994) – 28 замовлянь. Функціонально 73 з усіх – лікувальні замовляння, 12 – господарські, 9 – сімейно-побутові, 1 – любовне. Також в таблиці 3.1 наведені типи проаналізованих замовлянь.

Таблиця 3.1

Типи замовлянь	№ замовлянь з Додатку 1	К-ть використання
Від вроків	23, 51, 59, 67, 76, 79, 80, 81, 82, 86, 91, 92, 93, 94, 95	15
Для зупинки крові	2, 21, 29, 30, 34, 36, 42, 50, 52, 53, 66	11
Від зубного болю	8, 13, 16, 17, 18, 68, 78	7
Від зміїного вкусу	14, 22, 56, 62, 72	5
Від крикливиці	43, 44, 46, 47, 48	5
На красу	26, 27, 49	3
Від вивиху	55, 77, 85	3

Від вразу	6, 12, 83	3
Від ворогів	39, 40	2
Щоб пішов дощ	41, 63	2
Від перелогів	15, 60	2
Від пристріту	20, 54	2
Від огника	37, 38	2
Від червей	25, 69	2
Від хвороб очей	7, 45	2
Для успішної пасічничої справи	57, 58	2
Від бешихи (рожа)	88, 89	2
На щастя і здоров'я	19	1
Для наближення літа та потепління	61	1
Для рушниці	73	1
Від гризі	84	1
Від більма	64	1
Для загоєння рани	11	1
Щоб тварина одужала	24	1
Від переполоху	71	1
Від переляку	90	1
Від трясовиці	65	1
Щоб не судили	70	1
Від звиху	87	1
Від лиха	3	1
Від скаженого пса	4	1
Від звіра, для захисту домашніх тварин	28	1
Щоб дикі гуси закрутилися на однім місці	33	1
Від змій	5	1
Від золотника	74	1

Від ночниці	35	1
Від паскудника (чорта)	31	1
Щоб росла городина	9	1

Розглядаючи кожне замовляння окремо, нами були помічені закономірності та прийоми, за якими побудована структура використання колоративів в українських заклиналих текстах. Одним із таких прийомів, є прийом «нанизування кольорів», що схожий за функціями з перерахуванням чисел у замовляннях, частин тіла тощо [23; с. 123]. Ці прийоми, на думку Л. Раденковича, створюють певний порядок та мають закінченість, що суперечить законам природи та лякає потойбічні сили і, спричинену ними, хворобу. Тобто структуруючи хаос, який притаманний «тому» світу, людина отримує силу перемогти його.

Приєм «нанизування кольорів» наявний в замовлянні № 67 (тут і далі див. Додаток), жанр якого – лікувальне, від вроків, де «нанизується» колір очей – карі, сині, красні, білі: «Ішов святий Петро і Павел з Пресвятою Богородицею високих гір ворочати, вниз води спускати, з раба Божого Івана уроків, примовок знімати, чоловічих і жіночих, парубочих і дівочих, дитячих, вітряних, водяних, подуманих і примовлених, з очей *карих*, очей *синих*, з очей *красних*, з очей *білих*. Ви, зорі-зоряниці, Божі помічниці, я річчю, а ви поміччю!» [35; с. 94]. Тут цей прийом підсилює звернення до святих та небесних світил, перерахування приналежності вроків до певних вікових категорій людей та стихій природи.

Ще одним прикладом такого прийому є господарське замовляння для рушниці № 73, де повторюваним предметом є волос, а кольорами на його означення – чорний, білий, рудий, гнидий, бурий, сивий: «Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, Луки, Марка. Благословіть, Святий отець, рушницю царицю ізбавить од чинця, од черниці, од чаклуна, од чаклунки, од еритика, од еритиці, од білої білиці. Спереду іду зустрічаючи, іззаду прислухаючи, із

боку приглядаючи, од *чорного* волосу, од *білого* волосу, од *рудого* волосу, од *жидого* волосу, од *бурого* волосу, од *сивого* волосу. Примовляє раб Божий (ім'я): до того слова замок у рот, ключ у воду. Амінь!» [25; с. 52]. Знову ж таки прийом «нанизування кольорів» підсилює звернення до святих та перелічення назв чаклунів.

Перейдемо до наступного прийому в українських замовляннях – повторюваний епітет. Наскрізне використання у заклиналих текстах одного епітета створює особливий вид сакральної мови, яка не притаманна пісням, казкам тощо, також це додає ритмізації тексту. Виявили закономірність, що найчастіше, в досліджених нами текстах, таким епітетом є чорний – № 37, № 38, № 74, а далі йдуть червоний (№ 29), білий (№ 11), золотий (№ 14).

№ 37, № 38 – номери лікувальних замовлянь від вогника, в яких чорний колір виступає епітетом то лісу та одягу «баби», яка має знищити хворобу. Тобто для того щоб позбавитися недуги, треба сакралізувати та прирівняти себе до неї, для цього і використаний чорний – колір «того» світу, колір хвороб та смерті. Замовляння № 74 є лікувальним, від золотника, і в ньому чорним кольором позначене місце та предмети в цьому місці, куди зсилають хворобу, що підтверджує тезу попереднього речення про маркування цим кольором світу мертвих.

Білими у лікувальному замовлянні для загоєння рани № 11 є одяння та кінць святого Юрія, що свідчить про трактування кольору, як позначення чогось святого, вищого, доброго, що має допомогти. Схожими сенсами наділений і наскрізний епітет золотий, він в лікувальному замовлянні від укусу змії № 14 описує місце і предмети там, де знаходиться цар Гадюн, у якого і просять допомогу. Звісно, тут представлений представник потойбічного світу, але це не применшує його статусу та важливої ролі в лікувальній магії. Щодо червоного кольору як постійного епітету в лікувальному замовлянні № 29, то тут він виступає як іконічний знак,

оскільки описує місце та елементи транспорту чоловіка, який їде рубати «червоне море», символ рани яка кровоточить.

У замовляннях часто зустрічаються постійні комбінації кольорів. Наприклад, стала тріада «білий – червоний – чорний» у досліджених нами замовляннях виражається такими комбінаціями: хорти «білий – сірий (як чорний) – червоний» (№ 11) або «чорний – сірий (як червоний) – білий» (№ 45); кури «чорні – білі – сірі (як червоний)» (№ 46); красний пан – сірий (як білий) кінь – чорний ворон (№ 52). Наприклад, замовляння № 45: «Ішов старець із трьома торбами, із трьома ціпками, із трьома хортами: один чорний, другий сірий, третій білий. Чорний стежку показує, сірий сльозу вилизує, а білий світ показує» [37; с. 48]. Тут, і в інших замовляннях, сірий колір заміняє червоний, бо він за своєю семантикою також є перехідним, амбівалентним. Ця комбінація кольорів може символізувати, як процес одужання, де чорний – це хвороба, а білий – її відсутність, так і вигнання хвороби за допомогою посилення впливу на неї, від білого до, такого ж як і недуга, чорного.

Виявлені й діади основних кольорів: «чорний дуб – біла береза» (№ 44), кури «чорні – білі» (№ 47), а також море «синє – червоне» (№ 34). У перших двох прикладах не знаходимо в контексті протистояння між цими двома кольорами, а радше вони підсилюють один одного в боротьбі з хворобою. У останньому прикладі протистояння наявне, та більш сильним виступає червоний колір, який і набуває більшого сакрального значення ніж синій.

Найчастіше ж зустрічаються такі тріади та діади кольорів: «жовтий (кістка) – білий (лице, тіло) – червоний (кров)» – у чотирьох замовляннях (№ 12, 86, 88, 95), «жовтий (кістка) – білий (тіло)» – у трьох замовляннях (№ 14, 22, 23), «жовтий (кістка) – червоний (кров)» – у восьми замовляннях (№ 76, 79, 80-84, 91) та інші. Можна розглядати ці комбінації, як стійкі повторювані епітети, але якщо повернутися до семантики кольорів, то жовтий часто символізує хворобу та смерть, за кольором шкіри хворої чи мертвої людини.

Тож жовтий заміняє чорний в тріаді, а значення лишаються ж ті: від хвороби до одужання й життя, так само і в згаданих вище діадах.

Отже, велике поле досліджень заклиналих текстів, дало змогу нам розпізнати прийоми та комбінації, які наявні в українських замовляннях. Найбільше зафіксовано стійких комбінацій з наступними кольорами: «жовтий (кістка) – білий (лице, тіло) – червоний (кров)», в поєднанні також з іншими колоративами, маємо 27 типових замовлянь.

3.2. Синтактичний аналіз колоративів в текстах української замовляльної традиції

Знак не існує ізольовано, він поєднується з системою інших знаків, й не можливо його інтерпретувати без контексту. Вивченням цих взаємодій між знаками займається синтактика – це частина семіотики, яка досліджує структурні властивості знакових систем, не розглядаючи знакові відносини до об'єктів або інтерпретатора.

Мова сприймається як сукупність об'єктів, які взаємодіють між собою, відповідно до двох підтипів правил: правила створення та правила перетворення виразів. У першому випадку ці правила дозволяють утворити так звані правильно побудовані вирази (формули), а в другому – отримати інші правильно побудовані вирази з комбінацій наявних аксіом [1; с. 17].

Синтактика пов'язана з положенням знака та взаємовідносинами знаків у системі. Саме тут проявляється введена де Соссюром властивість значущості знака [24, с. 123]. Найлегше виділити цю властивість на основі зіставлення однієї системи знаків з іншою системою, наприклад, на основі зіставлення назв одного і того самого, чи схожих кольорів, або предметів, з якими той, чи інший колір пов'язаний.

Отже, червоний колір у замовляннях представлений такими синонімами: червоний, красний, рижий, рум'яний, рябий, рудий; чорний – чорний, карий, вороний; синій – синій, голубий; сірий – сірий, русий, сивий,

срібний, сизий. Усі дані про кількість використань цих колоративів представлені в таблиці 3.2

Таблиця 3.2

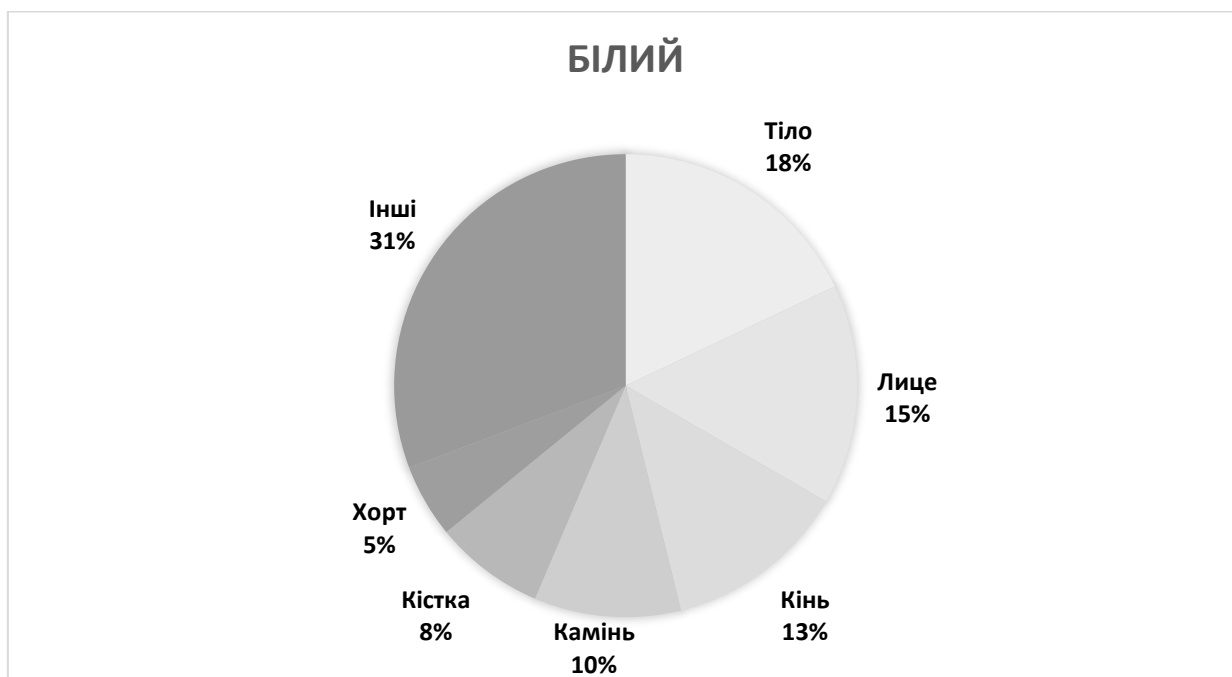
Кольори	№ замовлянь з Додатку 1	К-ть використання	
Червоний	11, 12, 24, 30-34, 69, 74-77, 79, 80, 82-84, 86, 88-95	27	48
Красний	26-29, 32, 34, 52, 67, 81, 88	10	
Рижий	15, 24, 25, 68	4	
Рум'яний	66, 87, 94	3	
Рябий	35, 56	2	
Рудий	50, 73	2	
Білий	1-15, 22, 23, 44-47, 67, 69, 71-73, 77, 82, 85, 86, 88, 89, 92, 95	34	
Жовтий	8, 12, 14, 22-24, 56-60, 64, 65, 68, 75, 76, 78-81, 83-95	33	
Чорний	36-49, 52, 66, 68, 69, 72-74, 78	22	29
Карий	6, 66, 68, 71, 94	5	
Вороний	24, 64	2	
Золотий	12-24, 94	24	
Синій	21, 34, 53-55, 64, 65, 67, 70, 72, 75, 89, 90	13	14
Голубий	55	1	
Сірий	11, 45, 46, 51, 72	5	13
Русий	71, 92, 93	3	
Сивий	50, 70, 73	3	
Срібний	66	1	
Сизий	91	1	
Зелений	61-63, 70	4	

Найчастіше червоний колір поєднується з такими знаками, як кров – 24 рази, камінь – 2 рази (№ 31, 34), пес (хорт) – 2 рази (№ 11, 69), а масть (№ 32), пояс (№ 33), море (№ 34), чоботи (№ 74) – по одному разу. Колоратив «красний» вживається рідше і поєднується з такими знаками: сонце – двічі (№ 26, 28); зорі (№ 27), місяць (№ 32), рожа (№ 34), пан (№ 52), очі (№ 67), кров (№ 81), бешиха (№ 88) – по одному разу; і в одному замовлянні одразу 7 поєднань з «красним» через прийом наскрізного епітета – море, віз, колесо,

ярмо, в'їя, притики (№ 29). Рижий колір двічі взаємодіє зі знаком коня (№ 25, 68), і по одному разу з кісткою (№ 15), м'ясом (№ 24), шерстю (№ 68). Рум'яним позначали лице (№ 66, 94) і тіло (№ 87), рябим – курей (№ 35) та змію (№ 56), руди – кров (№ 50) та волосину (№ 73).

Білий колір часто поєднується в замовляльних текстах з такими знаками культури: тіло (№ 6, 14, 22, 23, 86, 89, 95), лице (№ 1, 12, 71, 82, 88, 92), кінь (№ 2, 5, 7, 11, 69), кістка (№ 8, 15, 72), хорт (№ 11, 45, 69). Меншою мірою – з хустиною (№ 9), сорочкою (№ 12), березою (№ 44), курями (№ 46), очима (№ 67), волосиною (№ 73), суглобами (№ 85). Завдяки наскрізному епітету в замовлянні № 11, білий поєднується також з губами, зубами, одягом та поясом.

Малюнок 3.1

Ще одним, найбільш використовуваним кольором в українських замовляннях є чорний. Він зустрічається в текстах разом з курицею (№ 43, 46, 47, 48), каменем (№ 36, 42), волом (№ 39, 40), запаскою (№ 37, 38), хортом (№ 45, 69), кров'ю (№ 68, 78) сорочкою (№ 38), лісом (№ 38, 68), хмарою (№ 41), дубом (№ 44), бровами (№ 49), вороном (№ 66), косами (№ 66), волосом (№ 73), вужем (№ 72). Також знайдені замовляння, в яких наскрізний епітет

«чорний» пов'язаний з дорогою, бабою, плахтою (№ 37); морем, столами, скатертю, мисками, ложками, стравами (№ 74). Чорний колір також співвідносний з карим – очі (№ 66, 67, 71, 94, 6), і вороним – коні (№ 64), шерсть (№ 24).

Суто сірий колір знаходимо в словосполученнях з хортом (№ 45, 11), курями (№ 46), конем (№ 51, 52), вужем (№ 72); русий – з косами (№ 71, 92), мастю (№ 93); сивий – з волосом (№ 73), кобилою (№ 50), паном (№ 70); срібний – з голкою (№ 66); сизий – з орлом (№ 91).

Жовтий колір в досліджених нами замовляннях часто використовується в парі з такими знаками: кістка – 28 разів, пісок – 4 рази (№ 24, 60, 65, 75), віск – 2 рази (№ 57, 58), пузо, черево (№ 56) і означення шостої дочки Ирода (65) – по одному разу.

Золотий колір сумісний з рогами (№ 16, 18, 19), ціпком, палицею (№ 12, 21, 23), кріслом (№ 12, 20), гніздом (№ 14, 22), мостом (№ 15, 95), короною (№ 13), каменем (№ 14), яблуною (№ 14), хрестом (№ 17), ліжком (№ 24).

Синій має синтактичний зв'язок з такими предметами та явищами: море – 8 поєднань (№ 21, 34, 53, 54, 64, 70, 72, 75), жили – 3 поєднання (№ 75, 89, 90), рожа (№ 55), десята Иродова дочка (№ 65), очі (№ 67), ліжко (№ 70) – по одному поєднанню. Знаходимо й голубий колір у замовляльному тексті № 55, де йдеться про голубу кров.

І зелений колір знаходимо в поєднанні з житом (№ 61), гаєм (№ 70), лозою (№ 62), горщиком (№ 63).

Отже, розглядаючи синтактичні зв'язки в досліджених нами замовляннях, можемо зробити висновок, що найчастіше відбувається поєднання кольору з такими об'єктами: жовта кістка – 28 разів, червона кров – 21 раз, синє море – 8 разів, біле тіло – 7 разів та інші. Вони менш семантично наповнені, але далі розглянемо одиничні випадки поєднання, але з семантичним контекстом.

3.3. Семантичне навантаження кольору у вибраних українських замовляннях

Якщо розглядати будь-який колір окремо від усього, то він не нестиме якогось позитивного чи негативного навантаження. Лише коли наявні контекстуальне оточення та розуміння національно культурних традицій, що притаманні кожному суспільству на певному історичному етапі свого розвитку, колір набуває свого семантичного забарвлення [39; с. 11].

При взаємодії з природою людина дивиться на предмети та явища через призму своїх відчуттів, досвіду, сприйняття, тому вона обирає для себе найбільш значущі об'єкти, які цікаві, відповідають її смакам, інтересам, почуттям тощо. Тоді все, що людина сприйняла, набуває свого сенсу, а такі ознаки як колір отримують важливий смисловий зміст. Здавна люди робили спроби до розуміння, як кольори впливають на їх поведінку та психічні стани, тому використовували кольори в оформленні власного житла, в малюнках на скелях, де описували свою об'єктивну реальність. «Найбільш ранні спроби використання кольору пов'язані з його застосуванням у ритуальній практиці (це пояснюється знаково-символічною функцією колористичних уявлень)» [7; с. 115].

Найбільш сакралізованою є тріада кольорів білий – червоний – чорний, про яку ми вже неодноразово згадували. Отже, білий колір символізує святість та священність об'єктів та персонажів, яких він описує. Наприклад, образ святого Юрія у замовлянні № 11 описується повністю білим: «Їхав Юрій на білим коні, білі губи, білі зуби, сам білий, в біле одягся, білим підперезався...» [11; с. 121]. Те, що тут наявні «білі губи», підтверджує той факт, що це не фізична, а символічна властивість кольору.

Також маємо священні об'єкти, згадані в вибірці замовлянь, наприклад, білий камінь, як центр світу, виступає у замовляннях № 3 та № 4, де біля нього беруть йорданну воду, від лиха; у замовлянні № 5 білий камінь – це місце перебування цариці Агипи, яка править зміями, доволі негативний але

також священний образ; у замовлянні № 13 білий камінь символізує одну із іпостасей місяця-князя, яка не повинна зустрітися з іншими, від зубного болю. Знаходимо у замовлянні № 44 символ світового дерева у образі білої берези.

Назви тварин також поєднуються з білим кольором, набуваючи магичної активності: білий кінь виступає помічником святих, які відганяють хворобу (святий Петро – № 2, Михайло Рихайло – № 5 і святий Юрій – № 7, 11, 69). Білі кури (№ 46) та хорти (№ 11, 45, 69) знаходяться в кумулятивному ланцюгу з іншими кольорами й за сюжетами замовлянь «забирають» хворобу від людини.

Біле лице та тіло, скоріш за все, відповідає значенню «білого світу», а отже і священності існування людини в «цьому» світі; найчастіше виступає об'єктом від якого відганяють вроки (№ 12, 82, 92, 6, 23, 86, 95).

Золотому кольору теж притаманна священна семантика через його архаїчність на цінність металу, який він позначає, саме тому у замовляннях предмети-символи влади золоті: корона (№ 13), роги (№ 16, 18, 19) та хрест (№ 17) місяця; ціпок – атрибут Пречистої (№ 21), Ісуса Хреста (№ 23) та баби-шептухи (№ 12), яка вишіптує хворобу. Одне з найбільш значимих місць у міфології – золотий міст, по якому переходять святі до смертних (№ 15, 94). У замовлянні № 14 центром всесвіту та серединним деревом світобудови є золота яблуня та золотий камінь, а золоте гніздо (№ 22), крісло (№ 12, 20), ліжко (№ 24) – локуси, де живуть, або куди посилають хтонічних персонажів і хвороби: царицю Шелелуху, пристріт, враз, змія.

Червоний колір є одним з архаїчних, оскільки до нас дійшли малюнки вохрою ще з часів палеоліту. «Червоний є постійним епітетом до іменника кров, що виник внаслідок сприйняття світу за допомогою зору» [40; с. 13], саме тому ці два знаки найчастіше поєднуються в замовляннях від кровотечі. Оберегову функцію червоний колір створює разом зі знаком «поясом» у замовлянні № 33, оскільки «червоний пояс оберігав людину від біди» [5; с. 190].

Через велику значимість крові в культурах народів світу, червоний колір співставляють з священним білим та золотим так, що ці кольори у замовляннях стосуються одних і тих самих об'єктів: камінь (№ 31, 34), хорт (№ 11, 69), кінь (№ 25, 68), лице (№ 66, 94), тіло (№ 87). Червоний це також колір влади, священності, знаходимо підтвердження в тексті замовляння № 74, де святий Михаїл сидить у червоних чоботях. Але якщо порівнювати золотий і білий з червоним кольором, то червоний – менш універсальний, ніж перші два, оскільки в лікувальних замовляннях він обмежується зазвичай лише символізмом крові.

Щодо інших назв червоного кольору, то часто зустрічається колоратив «красний». У більшості випадків він має таке ж значення, як і червоний, але «етимологію прикметника красний пов'язують з іменником краса, уживаним зі значенням “краса”, “стрункість”, “прикраса”» [8; с. 63]. Тому у замовляннях № 26, 27, 28, 32 при описі небесних світил використано означення красний, в значенні красивий, піднесений над усіма. У той же час, рудий та рижий колір, на позначення червоного, мають більш прагматичну ціль опису об'єктів – це колір волосся (№ 73), шерсті тварин (№ 68), м'яса (№ 24). Рябий колір – символ обраності з поміж інших, священності, знаходимо у вибірці рябих курей (№ 35) і рябу гадину (№ 56). «Кожне кольоропозначення несе за собою цілий синонімічний ряд, який може відобразити національну мовну картину світу, важливу етнокультурну інформацію, подібно як і емоційне навантаження кольору» [9; с. 665].

Чорний колір – це «колір кінця, смерті, пекла» [21; с. 26], але в замовляннях це колір сакральної сили на рівні з попередньо розглянутими кольорами. Оскільки, чорний такий сакральний, як білий і золотий, то часто позначає ті самі символи – світове дерево (чорний дуб – № 44), центр всесвіту (чорний камінь – № 36). А у замовляннях № 39, 40 той, хто їде на чорному волі має велику силу та владу, тому може протистояти ворогу.

Чорним позначають локус, де живе нечесть, або куди її засилають, тож у замовлянні № 74 наявне чорне море, куди посилаю хворобу. Чорна кров є неприродньою ознакою і символізує хворобу, занесену вкусом змії, як в замовлянні № 68. Але цей колір не є суто кольором зла та хтонічних персонажів, а має таку сакральну силу, що здатний протистояти нечесті та хворобам. Наприклад, «баба в чорному» в замовляннях № 37, 38 знищує таку хворобу, як огник. Найчастіше зустрічається в замовляннях словосполучення чорна курка (№ 43, 46, 47, 48), яка є оберегом у більшості слов'янських народів. Чорний ворон у замовлянні № 52 допомагає спинити кров у коня.

Карий і вороний схожі за відтінком, але більш практичні у застосуванні й позначають очі (№ 6, 66, 67, 71, 94), колір шерсті (№ 24) та коня (№ 64).

Сірий колір (сивий, сизий, срібний, русий) – по середині між білим і чорним, перехідний. Разом з білим і чорним набуває символіки добового круговороту, де сірий символізує передсвітання й настання сутінків, це зафіксовано в замовляннях № 11, 45, 46 – тут сірий позначає хортів та курей. У деяких замовляннях на сірому кіні їдуть святі (святий Авраам – № 51, Господь – № 50), або сивими виявляються пани, які мають владу над долею (№ 70), тим самим проектуючи семантику білого кольору на сірий. Срібний – близький за значенням до золотого, оскільки також представляє дорогоцінний метал, тому є символом «багатства, достатку, а також уособлення мудрості, таланту, високої духовності» [10; с. 576]. Він використаний в замовлянні № 66 з срібною голкою, якою три Пречисті зашивали рану та зупиняли кров.

Синій колір – це колір моря у восьми наведених нами замовляннях, колір очей (№ 67), колір венозною крові та синіх жил (№ 75, 89, 90). У замовлянні № 55 зустрічається поєднання голубого кольору та крові, що свідчить «про дворянське, аристократичне походження кого-небудь» [13; с. 41]. А, оскільки голубий колір – це колір неба, легкості, повітря, стає зрозуміла семантика виразу «голуба кров». Така бідність у семіотичному

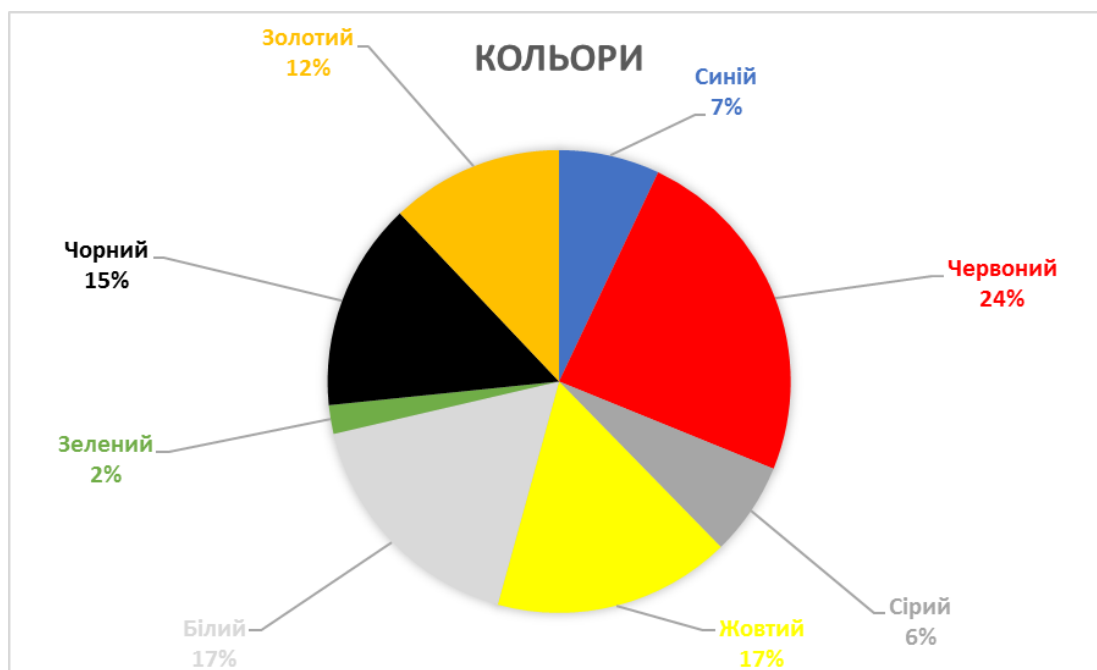
навантаженні синього кольору в замовляннях говорить про те, що синій символізувався пізніше за попередні кольори.

Зелений – реалістичний і маловживаний в замовляннях, отже не вважається архаїчним. Це символ трав та квітів, тому позначає жито (№ 61), лозу (№ 62) та гай (№ 70). Але це також символ плодючості та примноження, саме тому зустрічається «зелений горщик» у замовлянні № 63, для викликання дощу: «Дощику, дощику! зварю тобі борщику, в зеленому горщику: сікни, рубни, дійницею, холодною водицею» [36; с. 334].

Жовтий колір в українських замовляннях віддав всю сакральність золотому і має лише описову функцію для кісток (у 28 замовляннях, найчастіше в тріаді «жовта кістка – червона кров – біле тіло»), піску (№ 24, 60, 65, 75), воску (№ 57, 58). Все ж знаходимо застосування цього кольору як ознаки потойбічної істоти, гадини (№ 56), бо це також колір хвороб та смерті.

Отже, нами була розібрана семантична складова кольору в українських замовляннях та виявлено, що деякі кольори є більш сакральними та архаїчними за інші. Семантично наповнені такі кольори: білий, червоний, чорний, золотий; а синій, сірий, зелений, жовтий мають зазвичай описовий характер.

Малюнок 3.2

Висновки до розділу III.

На малюнку 3.2 зображене відсоткове відношення знайдених нами кольорів у вибірці українських замовлянь, найбільш виористовувані з них – червоний, білий, жовтий, золотий та чорний. Розглянули синтактичні відношення кольору та знаків, кольору та інших кольорів й виявили таку найчастіше вживану діаду – «жовтий (кістка) – червоний (кров)» – у восьми замовляннях, та таке поєднання кольору та іншого знаку – жовта кістка – у 28 замовляннях. Семантичне навантаження кольору знаходимо в більш архаїчних кольорах, таких як білий, золотий, червоний, чорний, але в менш архаїчних теж бачимо відголоски знакового навантаження: жовте пузо, голуба кров, срібна голка, зелений горщик тощо.

ВИСНОВКИ

Нами були проаналізовані семіотичні концепти семи зарубіжних та двох вітчизняних дослідників: Ф. де Соссюра, Ч. Пірса, Ч. Моріса, Дж. Локка, І. Льюїса, К. Леві-Строса, В. Проппа; О. Потебні, М. Сумцова. Це дозволило глибше дослідити, що таке семіотика, які її компоненти (синтактика, прагматика, семантика), також компоненти знаків (об'єкт, знак, інтерпретанта) та їх види (ікони, індекси, символи) тощо. Така інформація потрібна була для подальшого аналізу заклиналих текстів з вибірки.

Систематизовано вітчизняні та зарубіжні наукові дослідження кінця ХХ – початку ХХІ століть про семантику кольору в традиційній культурі: В. Войтовича, Л. Ковтун; М. Толстого, В. Усачева, О. Білової, О. Потебні, В. Тернера. Зазначено, що тріада кольорів «білий – червоний – чорний» є основою для світу колоративів у багатьох традиційних культурах світу. Додаючи сюди ще золотий колір, маємо картину, де всі вживані кольори до цього – білий, червоний, чорний, золотий – є найархаїчнішими та найбільш сакралізованими в ритуалах чи текстах. Виявлено, що символіка кольорів слов'янських народів є чимось подібна між собою в багатьох аспектах та традиціях.

Нами досліджено 95 замовлянь з 4 збірок заклиналих текстів уукраїнської традиції, виокремлено класифікацію (переважають «лікувальні») та тип (переважають «від вроків») кожного з них. Прийом «нанизування кольорів» знайдено в двох замовляннях в поєднанні з очима та волосиною. А наскрізним епітетом у замовляннях найчастіше виступає чорний колір – в трьох варіантах з дослідженої вибірки. Стійка комбінація кольорів «жовтий (кістка) – білий (лице, тіло) – червоний (кров)», в поєднанні також з іншими колоративами, наявна у 27 типових замовляннях.

У проаналізованих текстах найчастіше з іншими знаками поєднується червоний колір – 48 разів. Оскільки зв'язок знаків один з одним досліджує синтактика, зробивши синтактичний аналіз, ми виявили, що у більшості

випадків відбувається поєднання кольору з такими об'єктами: жовта кістка – 28 разів, червона кров – 21 раз, синє море – 8 разів, біле тіло – 7 разів та інші. А чи є вони сакральними, дізнаємося за допомогою семантичного аналізу.

Семантика білого кольору вказує на те, що він символізує святість та священність об'єктів та персонажів, яких він описує. А також ним позначають центр світу (білий камінь), світове дерево (біла береза), або просто живі матерії (тіло) як ознаку «цього світу». Золотий є не менш священним, але характеризує більше не святість, а владу, тому описує предмети-атрибути влади: корону, крісло, хрест. Червоний є амбівалентним, тому з одного боку це захисний колір від всього погано, колір життя, а з іншого – колір кровопролиття, саме тому він переважно застосовується в замовляннях від кровотечі. Чорний вказує на смерть, хворобу, а також місце заслання нечисті й недуг. Але знаходимо замовляння, де цим кольором маркують персонажа, який долає хворобу наближаючи себе до її рівня магічної сили через колір. Усі інші досліджені нами кольори є пізнішими у використанні традиційною культурою, а отже і менш сакральні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко І. Г., Вагін В. Н. Поняття знака в науці та мистецтві // Новини штучного інтелекту. – № 3. 2006. 22-35 с.
2. Базима Б. А. Психологія кольору: теорія та практика [: монографія] – СПб.: Мова, 2007. 204 с.
3. Балинська О. М. Історія семіотики: від знаків речей до суспільних знакових систем // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Вип. 3. 2013. 409-418 с.
4. Бразговська Є. Є. Семіотика. Мови та коди культури: підручник та практикум для академічного бакалаврату. – 2-ге вид., Випр. та дод. – М.: Видавництво Юрайт, 2019. 187 с.
5. Вербіцька І. О. Особисті охоронні предмети-обереги: історія, типологія, художні особливості // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – № 1. 2013. 186-191 с.
6. Войтович В. М. Українська міфологія. – Київ: Либідь, 2002. 662 с.
7. Воропаєва Т.С., Ковтун Л.І. Колористичні уявлення як особливий соціокультурний феномен. The 13th International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science” (September 2-4, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. 399 p.
8. Глуховцева К. Д. Діалектні явища лексико-семантичного типу в українських східнослов'янських говірках // Мова і міжкультурна комунікація : зб. наук. пр. / відп. ред. проф. Н. М. Бобух. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – Вип. 1. 62-73 с.
9. Дунець О. Символіка та семантичне навантаження червоної барви в українських народних колядках та щедрівках. // Народознавчі зошити. – № 5-6. 2010. 659-665 с.
10. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. — К.: Довіра, 2006. 703 с.

11. Ковальчук Ю. В. Знак, як основна семіотична категорія (модель знаку Ч. Пірса і Ф. де Соссюра, три види знаків за Ч. Пірсом) // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. – Т. 16, № 2(5). 2014. 262-266 с.
12. Ковтун Л. Український колористичний код світотворення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. Вип. 13. – Київ, 2009. 49-52 с.
13. Кучерук О. Образна природа семантики кольороназв в українських фразеологізмах [Текст] / О. Кучерук // Дивослово. – № 12. 2006. 40-42 с.
14. Личкова В. А. До аналізу мистецької семіосфери в українській етнокультурі // Укр. культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрямок: Мистецтвознавство : наук. зб. – Вип. 38. 2021. 64-70 с.
15. Локк Дж. Досвід людського розуміння / Дж. Локк; пер. з англ. А. Н. Савіна / збір. тв.: – в 3-х т. Т. 1. – М.: Думка, 1985. 621 с.
16. Маменко Т. В. Семіотичні категорії пірса // Мультиверсум. Філософський альманах. Випуск 2(172). Том 1. 2020. 123-141 с.
17. Мандебура О. Становлення української семіотики у працях Миколи Сумцова // Етнічна історія народів Європи. – Вип. 33. 2010. 53-58 с.
18. Несен І. Структурно-семіотичний аналіз та його застосування в етнологічних дослідженнях // Етнічна історія народів Європи. – Вип. 25. 2008. 37-43 с.
19. Нікішенко Ю. І. Колір у культурній традиції українців та їх степових сусідів алтайського походження / Сх. світ. – № 1. 2004. 93-98 с.
20. Потебня О. О. Про деякі символи у слов'янській народній поезії / 2-ге вид. – Харків, 1914. 243 с.
21. Прищенко С. Кольорознавство: навчальний посібник / за редакцією професора Є.А.Антоновича. Київ: ДАКККиМ., 2009. 358 с.
22. Просяник О. П. Знак і лінгвальна одиниця в семіологічній концепції Ф. де Соссюра // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного

- університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство).
– № 9. 2018. 169-173 с.
23. Раденкович Л. Символіка кольору у слов'янських змовах / Слов'янський та балканський фольклор. Реконструкція давньої слов'янської духовної культури: джерела та методи. – М., 1989. 122-148 с.
24. Рубанюк Е. В. Колір як лінгвістичний знак // Культура народів Причорномор'я. – № 82, Т.2. 2006. 122-124 с.
25. Сборникъ малороссийскихъ заклинаній / Сост. П. Ефименко. – М.: Университет. тип., 1874. 70 с.
26. Семіотика: Антологія / Упоряд. Ю. С. Степанов. – [Видав. 2-ге, випр. і дод.]. – М.: Ділова книга, 2001. 702 с.
27. Сидельникова Л. В. Значення семіотики в системі сучасних наук // Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс. – Вип. 521. 2010. 43-47 с.
28. Сидельникова Л. В. Проблема знаку у роботах Ч. Пірса, Ч. Морріса та Ф. Де Сосюра // Нова філологія. – № 39. 2010. 289-296 с.
29. Станкевич М. Є. Семіотика та семантика візуальної мови народного мистецтва // Мистецтвознавство '07 (2): наук. зб. – Львів : СКІМ ; ІН НАН України, 2008. 9-20 с.
30. Слов'янські древності. Етнолінгвістичний словник в 5-ти томах / За свільною ред. Толстого Н. І. – Т.1. – М., 1995. Т.1. 575 с.
31. Слов'янські древності. Етнолінгвістичний словник в 5-ти томах / За свільною ред. Толстого Н. І. – Т.2. – М., 1999. Т.2. 687 с.
32. Слов'янські древності. Етнолінгвістичний словник в 5-ти томах / За свільною ред. Толстого Н. І. – Т.4. – М., 2009. 656 с.
33. Слов'янські древності. Етнолінгвістичний словник в 5-ти томах / За свільною ред. Толстого Н. І. – Т.5. – М., 2012. Т.5. 730 с.

34. Тернер В. Проблема колірної класифікації у примітивних культурах (на матеріалі ритуалу ндембу) // Семіотика та мистецтвознавство. Сучасні зарубіжні дослідження. – М., 1972. 51-81 с.
35. Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993. 309 с.
36. Українські приказки, прислів'я, і таке інше: зб. О. В. Марковича і др. / спорудив М. Номис. – С-П: В друк. Тиблена і комп. И. Куліша, 1864. 330 с.
37. Українські чари / [упоряд. О. М. Таланчук]. – [2-ге вид., стереотип.]. – К.: Либідь, 1994. 96 с.
38. Чекштуріна В.М. Семіогенез рунічного знака-символу // Держава та регіони. Серія : Гуманітарні науки. – № 3. 2014. 119-122 с.
39. Шулінова Л.В. Еволюція оцінної колоративної номінації в контексті проблем дослідження ідіостилю // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. Зб. наукових праць. – К.: Видавничополіграфічний центр "Київський університет" – Вип. 2000. 108 с.
40. Шуляк С. Особливості функціонування лексеми кров у текстах українських народних замовлянь // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Філологія" – № 90. 2022. 11-17 с.

ДОДАТОК

№	Джерело	Сторінка	Текст (дистрибуція)	Колір	Об'єкт	Дія	Тип замовляння	Жанр
1	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	44 (11)	Отець домовий! Скоч додолу, та принеси мого Івана до мого дому, неси його душу, неси його кості, неси його живіт, і біле лице, і щире серце, якнайскоріше, якнайпрудчіше, в цей час, у цю годину. Біжи прудко, біжи хутко, як цей дим біжить угору щоб ти так прудко та хутко приніс народженого, хрещеного і молитвяного раба Божого козака Івана.	Білий	Лице	Нести	Для зустрічі з коханим	Любовні
2	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	67 (32)	Їхав святий Петро на білім коні: кінь біжить, аж камінь січе, да буде проклята кров, котра потече!	Білий	Кінь	Їхати на	Для зупинки крові	Лікувальні
3	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	133 (91)	Водичко-йорданичко! Вмиваєш луги, береги, коріння, біле каміння, умий сего хрещеного, чисто вчиненого від гніву, ненависті і від усякого лиха.	Білий	Каміння	Вмивати	Від лиха	Сімейно-побутові

4	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	161 (116)	Йшло собі трьох братів, балакали, встеклого собаки питали: «Іди правою дорогою через Орданську ріку, на Висолянську гору: там ходить баран з великими рогами, вистрижи йому вовну межі ногами звернись назад. Орданської води набери, білого каменя зо скали влупи, і да допоможуть мені всі святії хранителі замовляти, заклинати від встеклого собаки!»	Білий	Камінь	Влупити	Від скаженого пса	Господарські
5	Українські чари / Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	43 (3)	«Їхав через поле Михайло Рихайло на білім коні і з гострим мечем через афтитине поле, і на афтитиному полі і там білий камінь лежить, і під тим каменем Агипа цариця лежить, і весь гад шчуває і там став Михайло Рихайло, став єї сікти, рубати, іпотім камені кров єї мазати». І сіє прочитать 12 раз і говорить: «Одмовляю і викликаю одной масті N» (скотини або чоловіка, также і до волос).	Білий	Кінь, камінь	Їхати на, лежати	Від змій	Господарські

6	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	82 (1)	Ураз, уразище, Божий чоловіче! Тут тобі не стояти і паростів не пускати, поза культами не заїдати, у попереку не ломити, щирого серця не нудити, за плечима не знобити і в толову не бити, і білого тіла не ялити. Я шепчу, я й вишіптую із твоїх жил, із твоїх пажил, із рук, із ніг, із твоєї голови, з плечей, карих очей, із твого хребта, із твого поперека, із твого живота. І я тебе вишіптую, я тебе з крижів і чересел вибираю, тебе на містечко, на золотому крісничку проти пупа тебе оставляю. Тут тебе Господь зародив, тут тебе Господь узаконив, тут тобі, вразику, їсти й пити, розкішно на світі жити, народженого, молитвяного, хрещеного, причащеного раба Божого Степана не сушити.	Білий , карий	Тіло, очі	Не ялити, вишіптувати з	Від вразу	Лікувальні
7	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	48 (3)	Їхав Юрій на білім коні, а за тим конем бігло дванадцять псів. Один лизнув, другий лизнув, третій лизнув [щитай до дванадцяти]... дванадцятий лизнув — більмо злизав, сльозу пустив. Більмо зійшло з народженого, хрещеного раба Божого [имя].	Білий	Кінь	Їхати на	Від хвороб очей	Лікувальні

8	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	75 (40)	Первий княжич місяць на небі Адав'евич, другий черв'як у дубі, третій медвідь у лігві, четвертий камінь у полі, п'ятий шука у воді. Коли тії п'ять братів, до купи зійшовшись, будуть за одним столом сидіти, пити, їсти, гуляти, добрії мислі мати, суди судити, пересуди брати, тоді і в раба Божого Івана зубная кость, жовтая і білая , буде боліти, і моему слову ключ і замок. Амінь, амінь, амінь!	Жовтий, білий	Зубна кістка	Буде боліти	Від зубного болю	Лікувальні
9	Українські приказки, прислів'я, і таке інше : зб. О. В. Марковича і др. / спорудив М. Номис. – С-П: В друк. Тиблена і комп. И. Куліша, 1864.	5 (261)	Дай же, Боже, час добрий, щоб моя капусточка приймалась и в головки складалась (примовляють за першою росадиною, на Йвана Головатого, 25 травня, держучи її в руці)! Щоб моя капусточка була из кореня коренистая, и из листу головистая (голову собі обиймаючи и бьючи у поли)! щоб не росла високо, а росла широко (присідаючи)! Щоб була туга, як коліно (посидівши и придавивши коліном)! щоб була туга, як камінець, головата, як горщок, а біла , як платок (посадивши вже росаду, накривши її горшарм, на горщок поклавши камінця, а поверх білу хустку).	Білий	Платок	Бути	Щоб росла городина	Господарські

10	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	30 (88)	Побачивши вперше весною ластівку, так примовляють, а потім умиваються: "Ластівко, ластівко! На тобі веснянки, дай мені білянки!"	Білий	Білянки	Дати	Від ластовиння	Лікувальні
11	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. — К.: Дніпро, 1993	121 (81)	Їхав Юрій на білим коні, білі губи, білі зуби, сам білий , в біле одягся, білим підперезався, веде за собою три хорти: один білий , другий сірий , третій червоний . Білий більмо злиже, сірий сльозу, а червоний кров.	Білий , сірий, червоний	Кінь, губи, зуби, Юрій, одяг, пояс, хорти	Їхати, одягтися, підперезатися , вести за собою	Для загоєння рани	Лікувальні
12	Українські чари / Упоряд. д. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	83 (1)	Господи, поможи мені! Мати Божа, Миколай угодник Божий, великий чудотворче, поможи мені, народженій, молитвяній, хрещеній Парасці вишіптувать ураз. Я тебе й вишіптую, я тебе й викликаю і з твого живота, од білого лица, од щирого серця. Уразе, уразочку! Надінь біленьку сорочку та покотися маковим зерничком. Тут тобі не стояти, жовтої кості не ламати, червоної крові не пити, лица не тошнити, серця не в'ялити. А йди собі на своє місто, на золоте кресло, де тебе Господь узаконив, на місті постановив. Там тобі питиньє, там тобі їдиньє, там тобі легке	Білий , жовтий, червоний, золотий	Лице, сорочка, кістка, кров, крісло, ціпок	Викликати од, надіти, не ламати , не пити, йти на, підпиратися	Від вразу	Лікувальні

			одпочивання. Ішла баба мостом, підпиралася золотим ціпком, і зустрічає сам Спаситель і Мати Божа: «Куди ти, бабо, йдеш?» — «Іду народженній, молитвяній, хрещеній Парасці шептать, од уразу помагать».					
13	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. — К.: Дніпро, 1993	71 (36)	Місяцю-князю! Вас три у світі: один на небі, другий на землі, а третій в морі камінь білий . Як вони всі не можуть докупитися, так не можуть у мене, раба Божого Івана, зуби боліти! Нехай тобі золота корона, а мені щастя й здоров'я!	Білий , золотий	Камінь , корона	—	Від зубного болю	Лікувальні
14	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. — К.: Дніпро, 1993	153 (108)	А в полі море, а в тім морі золотий камінь, а на тому камені золота яблуня, а на тій яблуні золоте гніздо, а в тім гнізді цар Гадюн сидить. Ти, цар Гадюн, склич свій гад лісовий, луговий, степовий, водяний, гноєвий, погрібний, загатній, хатній! Через море калиновий міст, а під тим мостом Дубіян стоїть, а під тим Дубіяном гадина Яселуха лежить. Ти, гадина Яселуха, склич свій гад та вийми зуб до землі од жовтої кості, од білого тіла народженого, хрещеного раба Божого Івана.	Золотий, жовтий, білий	Камінь , яблуня, гніздо, кістка, тіло	Вийняти ... од	Від зміїного вкусу	Лікувальні

15	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	140 (96)	Ішов Господь Бог морем, золотим мостом, стрів марупокусу: «Згинь, марупокусу». Став Господь Бог суди судити: Господу Богу ногавиці, судням рукавиці, а чорту перелогі. Через Боже розказання візьми ти, чорте, свої перелогі од рижой , од білої кості і піди на мхи, на болота, де і голос християнський не заходить.	Золотий, рижий, білий	Міст, кістка	Іти, взяти од	Від перелогів	Лікувальні
16	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	77 (42)	«Місяцю, місяцю! У тебе роги золотії , чи був ти на тім світі? Чи бачив ти мертвих людей?» «Бачив!» — «Чув же ти, чи болять у мертвих людей зуби?» — «Хто скаже, щоб мертвих людей зуби боліли!» — «Дай же, Боже, щоб і в мене, раба Божого Івана, хрещеного, народженого й молитвяного зуби ніколи не боліли! Тобі на підповня, а мені на здоров'я!»	Золотий	Роги	—	Від зубного болю	Лікувальні
17	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	81 (44)	Місяцю молодий, на тобі хрест золотий! Питається син батька: «Чи болять зуби у неживого?» — «Ні, не болять!» — Нехай же і в хрещеного, рожденного раба Божого Івана не болять!	Золотий	Хрест	—	Від зубного болю	Лікувальні

18	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	83 (46)	Молодик, молодик! В тебе роги золоті : твоїм рогам не стоять, моїм зубам не болить!	Золотий	Роги	—	Від зубного болю	Лікувальні
19	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	84 (47)	Місяцеві золоті роги, а нам щастя і здоров'я. Місяцеві на підповня, нам на щастя й на здоров'я!	Золотий	Роги	—	На щастя і здоров'я	Сімейно-побутові
20	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	107 (69)	Пристріче, пристріче, добрий чоловіче! Сядь собі на містечку, на золотім крісlecky, тут тобі не бушувать, не воювать і костей не ломить. Іди собі на море, на тім морі камінь, на камені зруб стояв там сам бог по імені називав, а тобі, мій малий Іване, щоб пристріч більш не упоминавсь.	Золотий	Крісlecky	Сісти на	Від пристріту	Лікувальні
21	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	58 (23)	Ішла Пречиста понад синім морем і золотим ціпком підпиралася. Назустріч їй святий Петро. «Куди ти, Пречиста, йдеш?» — «Іду туди, де бились три брата, іду кров замовляти». Рана стулилась, кров повернулась, Пречиста назад вернулась. Амінь!	Синій, золотий	Море, ціпок	Іти понад, підпиратися	Для зупинки крові	Лікувальні

22	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	44 (3)	Господи, помилуй, Господи, помилуй, Господи, помилуй! Господи, поможи мені! Господи, благослови! На Осіяньській горі, там стояла яблуня, а на тій яблуні золоте гніздо, а в тім гнізді цариця Шевелуха. Ти, царице Шевелухо, і всі твої гади! Єсть вас по степах, єсть вас по лісах, єсть вас по лугах, по водах, по безкеттях, по дубах, по гноях, по пустинних містах, єсть вас по усяких усюдах! Вийміть, викиньте ваші зуби на землю з білого тіла, жовтої кості раба Божого [имя].	Золотий, білий, жовтий	Гніздо, тіло, кістка	—	Від зміїного вкусу	Лікувальні
23	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	53 (4)	Йшов Ісус Христос через тридев'ять небес, — на святу землю ступає, уроки викликає од жовтої кості, од білого тіла. Йшов Ісус Христос дорогою і став із золотою палицею стрічати, став уроки збирати, на все поле розсилати з твоїх рук, з твоїх плечей, з твоїх жовтих костей народженого, молитвяного раба Божого Івана.	Жовтий, білий, золотий	Кістка, тіло, палиця	Викликати од, стати із ... стрічати, збирати з	Від вроків	Лікувальні

24	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	42 (3)	<p>Господи, благослови мні рабу Божию N сіє слово говорити і в добрий кінець привести. На полі-полі, на степі-степі стоїть грушка, під тією грушкою, стоїть золотая короватъ, і на тій короваті лежить змія.</p> <p>«Прийшов я до тебе, змія кропиня, Бога прохати і твоєї милості: сталася мні шкода в коня [чи в кобили, чи в вола, чи в корови] гнідого [чи якої шерсті — точно назвати), в жовтої кості, в червоної крові, в рижім м'ясі, в вороній шерсті.</p> <p>Ізбери ти всіх своїх царів, генералів, князів, гетьманів, полковників, сотників, атаманів, есавулів, хорунжих, рядових всіх козаків і всіх домових служителів, земляних, гноєвих, трав'яних, кам'яних, водяних, погребних, подкупних, і покарай винного дубовим києм, і зажени його на тридесят саженой в сирую землю, в жовтий пісок.</p>	Золотий, жовтий, червоний, рижий, вороний	Ліжка, кістка, кров, м'ясо, шерсть, пісок	Стояти, статися шкода в, загнати в	Щоб тварина одужала	Лікувальні
25	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	20 (57)	<p>Святий Миколай, угодник Божий, ходи до мене на помоч!...</p> <p>Кінь рижий, а в коня рана, а в рані десять черв'яків: один другого їсть, другий третього, третій</p>	Рижий	Кінь	—	Від червей	Лікувальні

			четвертого, четвертий п'ятого, п'ятий шостого, шостий сьомого, сьомий восьмого, восьмий дев'ятого, дев'ятий усіх поїсть!					
26	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	35 (3)	Сонечко, ясне, красне , освіщаєш гори, долини, освіти моє личко, щоби моє личко було ясне- красне , як сонечко. — «Позбавлю я росу, а збавлю з жінок, з панів повагу, з попів пиху, з парубків гордість, а з дівок красу».	Красн ий	Сонце	—	На красу	Сімейно - побутові
27	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	40 (8)	Зорі, зірниці, єсть вас на небі три рідні сестриці, четверта хрещена народженна Марія. Ідїть ви, зберїть ви красу, покладїть на хрещену народженну Марію. Як ви ясні, красні межи зірками, щоби була така красна межи дівками.	Красн ий	Зорі	—	На красу	Сімейно - побутові
28	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	143 (99)	Господу Богу помолюся, і святому Духу, і святому Миколаю, святому Михаїлу і святій Пречистій, святому Вознесінню, святій Покрові, і святому Юрію, і тебе прошу, краснеє сонце, і тебе прошу, ясний місяцю, і вас прошу, зорі- зорениці. Божі помічниці, і тебе прошу, галочко, одверни злих собак од мого скота, і тебе прошу, царя Давида і	Красн ий	Сонце	—	Домашніх тварин замовляю ть від звіра	Господа рські

			кротості твоєї: стань ти мені во допомі!					
29	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	62 (27)	Було собі красне море. Їхав чоловік красним возом, красними волами, красні колеса, красне ярмо, красна війя, красні притики, красне море рубати, хрещеному, народженому, молитвенному Іванові кров замовляти.	Красний	Море, віз, віл, колесо, ярмо, війя, притики	Йти, рубати	Для зупинки крові	Лікувальні
30	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	66 (31)	Ішло три каліки через три ріки, рубали рожу, саджали рожу, рожа не зійшла, кров червона не пішла.	Червоний	Кров	Не піти	Для зупинки крові	Лікувальні
31	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993.	98 (60)	Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь. На морі на океані, на червонім камені, там сиділи два брати: снідали, обідали, мед-вино пили, а ти, чорте, говно!	Червоний	Камінь	Сидіти на	Від паскудника (чорта)	Сімейно - побутові

32	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	135 (93)	Пресвятая Богородиця на престолі стояла. Господа Бога просила і всіх святих споминала. Всі святії Божії угодники, скорії помічники, допоможіте уроки зігнать і здоров'я дать Червоної (або іншої) масті! Зорі-зірниці, вас на небі три сестриці: одна вечірня, друга полунощна, третя світова, станьте мені в помочі од всякої немочі! Ти, місяцю ясний, ти на небі красний , ти високо ходиш, ти багато світа бачиш, багато питаєш, очищаєш луга і берега, коріння і креміння, долини і могили, ріки і моря, колодязі і озера, очисти і наповни червону масть молоком і збором в черхах і вимені. Добридень, колодязю Іване і зрубе Авраме, а водо Уляно, а земле Тетяно! Я не прийшов води брать, я прийшов помочі прохать. Наповняйте луга і берега, креміння і коріння наповняйте червоної масті збором в черхах і в вимені.	Червоний, красний	Масть, місяць	Дати, наповнити	Для наповнення річок, молока в вимені	Господарські
33	Українські приказки, прислів'я, і таке інше : зб. О. В. Марковича і др. / спорудив	7 (327)	Гусі, гусі! зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому (дітвора на летучих диких гусей). Гусі, гусі! колесом, червоним поясом!	Червоний	Пояс	—	(Щоб то дикі гуси, почувши їх, закрутилися на однім місці)	Господарські

	М. Номис. – С-П: В друк. Тиблена і комп. И. Куліша, 1864.							
34	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	57 (22)	Там на горі тури орали, красну рожу сіяли, красна рожа не зійшла, там стояла дівка, коло синього моря безребра овечка стояла, край червоного моря червоний камінь лежить. Де сонце ходить, там кров знімається, де сонце заходить, там кров запікається.	Красний, синій, червоний	Рожа, море, камінь	Сіяти, не зійти, стояти коло, лежати	Для зупинки крові	Лікарський
35	Українські приказки, прислів'я, і таке інше : зб. О. В. Марковича і др. / спорудив М. Номис. – С-П: В друк. Тиблена і комп. И. Куліша, 1864.	161 (8412)	Кури, кури рябенькі! В вас голови маленькі, а у рожденного і хрещеного раба Божого N велика голова. Скрикніть ви сон із усіх сторін на рожденного, хрещеного раба Божого N!	Рябий	Кури	—	Від ночниці	Лікарський
36	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	64 (29)	Летів орел через море, спустив крило, заткнув жерло. Злетів півень на камінь, крилами махає: чорний камінь, не двигайся, християнська кров, остановись у нарожденного, молитвенного, хрещеного Івана!	Чорний	Камінь	Не двигатися	Для зупинки крові	Лікарський

37	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	119 (79)	Ішла баба чорною дорогою. Сама баба чорна, чорна плахта, чорна запаска. Та не руба ні дуба, ні явора, ні берези, тільки руба огник.	Чорний	Дорога, баба, плахта, запаска	Іти	Від огника	Лікарська
38	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	120 (80)	Їхала баба лісом. Чорна запаска, чорна сорочка — чорний ліс рубати, вугілля палити, вогник затоптувати.	Чорний	Запаска, сорочка, ліс	Рубати	Від огника	Лікарська
39	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	185 (139)	Ви, стіни, не будьте німі, ви, сволоки, підіймітесь, лихі речі, лихі мислі, на добре перевернітесь, бо Іван їде чорним волом, щоб став моїм ворогам язик колом.	Чорний	Віл	Їхати	Від ворогів	Сімейно-побутові
40	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	190 (144)	Не сам я йду, чорним волом іду, сухою гадиною поганяю, правою ногою на поріг ступаю, своїм ворогам язик одвертаю: щоб вони губами не плямкали і зубами не клацали надо мною, рабою Божою Марією.	Чорний	Віл	Іти	Від ворогів	Сімейно-побутові

41	Українські приказки, прислів'я, і таке інше : зб. О. В. Марковича і др. / спорудив М. Номис. – С-П: В друк. Тиблена і комп. И. Куліша, 1864.	262 (13 389)	Ой дощечку, накрапайчику, накрапай! чорну хмару на Нехаєвку (за Коропом, ик Сейму) наганяй, наганяй.	Чорний	Хмару	Наганяти	Щоб пішов дощ	Господарські
42	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	38 (2)	Летів орел через море, спустив крило, заткнув жерло. Злетів півень на камінь, крилами махає: чорний камінь не движись, християнська кров остановись у народженого, молитвеного, хрещеного Івана.	Чорний	Камінь	Не двигатися	Для зупинки крові	Лікувальні
43	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	66 (5)	Ходила чорна куриця по сміттю, збирала крикливці й плаксивці нічні, денні, батькові, материні. Я вас визиваю, я вас висилаю на ліса, в лісі дуб, а в дубі дід, а у його дочка Наталочка. Там вам пити, гуляти і розкоші мати од народженого хрещеного, молитвяного младенця [имя]. (Тричі прошепчи і тричі плюнь).	Чорний	Куриця	Ходити	Від крикливці й плаксивці	Лікувальні
44	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	65 (4)	Дубе, дубе! Ти чорний : у тебе, дубе, білая береза, у тебе дубочки-синочки, а у березочки дочки. Тобі, дуб і береза,	Чорний, білий	Дуб, береза	—	Від крикливців й плаксивці	Лікувальні

			шуміть та густі, а рожденому, хрещеному рабу Божію N спати та рости!					
45	Українські чари /Упоря д. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	48 (2)	Ішов старець із трьома торбами, із трьома ціпками, із трьома хортами: один чорний , другий сірий , третій білий . Чорний стежку показує, сірий сльозу вилизує, а білий світ показує.	Чорн ий, сірий, білий	Хорти	Іти з, показу вати, вилизу вати	Від хвороб очей	Лікуваль ні
46	Українські чари /Упоря д. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	66 (4)	Добрий вечір, кури- курятниці, гуси- гусятниці, вутки- вутятниці! Ви, кури чорні , ви, кури білі , ви, кури сірі , ви, кури зозулясті, ви, кури попільнясті! Візьміть у нас крикливці денні, вечірні, нічні, полуночні і несіть собі за димом, за вітром, на бистрій води, на гнилі колоди! Там вам пити, гуляти і розкоші мати од рожденного, хрещеного, молитвяного младенця [имя].	Чорн ий, білий, сірий	Кури	—	Від крикливи ці	Лікуваль ні
47	Українські чари /Упоря д. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	66 (2)	Добривечір! Добривечір! Добривечір! Ви кури, курашечки, чубурашечки, чорненькі , біленькі , гребінастенькі, чубурастенькі, нате вам крикливці і динивці, а младенцеві [назвать имя і дайте сонливці і дрімливці!	Чорн ий, білий	Кури	—	Від крикливи ці й динивиці	Лікуваль ні

48	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	64 (3)	Ви, кури, чорні , гребенаті, попелясті! Ізберіть, ізнесіть крикливиці, плаксивиці вечірні і полуношні, і наслані, і подумані, і погадані. Підіть собі на огні, на дима. на великі степа. там ви будете пити й гуляти.	Чорний	Кури	—	Від крикливиці й плаксивиці	Лікувальні
49	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	78 (1)	Молодик гвоздик, тобі на уповня, мені на здоров'я: тобі круті роги, мені чорні брови!	Чорний	Брови	—	На красу	Сімейно-побутові
50	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	65 (30)	Їхали три брати: Петро, Павло і святий Юрій, ще їде сам Господь на сивий кобилі. Бог кобилу мечем січе, кров не тече, — так і ти, руда , не йди. Запікайся, кров, заговорюйся, кров, замовляю тебе не сам своїми духами — Господніми науками!	Сивий, рудий	Кобила, кров	Їхати на, не йти	Для зупинки крові	Лікувальні
51	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	96 (58)	Ішов святий Авраам по крутих горах, по мохах, болотах, по нищих лозах, замочився, заросився, нігде йому спочить, прийшов, сів, спочив на сірім коні, устав і пішов, за собою перелоги, уроки, примовки поніс.	Сірий	Кінь	Спочити на	Від вроків	Лікувальні

52	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	138 (94)	Ішов красний пан, ніс води збан, пан повалився, збан розбився, вода розлилася, у сірого коня кров уйнялася. Текло три ріки під калиновий міст: перва водяна, друга молочна, третя кровава, я водяну ізоп'ю, а молочну споживу, а кроваву іспиню, із сірого коня кров ізгоню. Летів чорний ворон із-за крутої гори, сів у сірого коня на крижі, з крижа на спину, а з спини на гриву, а з гриви додолу!	Красний, сірий, чорний	Пан, кінь, ворон	Іти, летіти, сісти на	Для зупинки крові	Лікувальні
53	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	68 (33)	На синьому морі лютий змії реве. — «Чого ти, лютий змію, ревеш?» — «Бо нема мені чим дітей годувати». «Іди, лютий змію, в Іванів двір і візьми од раба Божого Івана, молитвенного і хрещеного, люту кров, і будеш мати чим дітей годувати!»	Синій	Море	—	Для зупинки крові	Лікувальні
54	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	111 (71)	На синьому морі, на камені ворон сидить, лапами розгрібає, хвостом розмітає, од хрещеного раба Божого Івана всякий пристріт одганяє.	Синій	Море	—	Від пристріту	Лікувальні
55	Українські чари / Упоряд. О.Таланчук.	35 (5)	Їхав чоловік по каменю орати каменими сохами, каменими волами і наорав каменю, і	Синій, голубий	Рожа, кров	Піти, ввійти	Від вивиху	Лікувальні

	- К.: Либідь, 1994.		насіяв роженки. Синя рожа пошла, голубая кров вошла.					
56	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	149 (104)	На морі, на лукомор'ї стоїть дуб розложистий, барзо хороший, на тому дубі цариця-Яриця. Будь же ти милосердна, будь милостива: посилай ти три сестри: Марію-Полумарію, Анну-Полуанну, Лукер'ю-Полулукер'ю, нехай виймуть зуб від гадини рябої , від польової, від трав'яної, від земляної, від водяної, від жовто -пузої, від жовто брюхої, від хатньої!	Рябий , жовтий	Гадина , пузо, брюхо	Вийнят и зуб від	Від зміїного вкусу	Лікувальні
57	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	163 (118)	Господи. Творче неба й землі і всіх тварей видимих і невидимих, яко послал еси архангела свого Гавриїла благовістити Діві Марії зачатіє, і Духом Святим во чреві Господа нашого Ісуса Христа і полніть неба і земля слави його: Господи, пошли бджолам моїм зачати густії меди, жовтїї воски, частїї рої. Господу Богу на хвалу, а мені, господареві вашому, на пожиток, манну од роси небесня і од влаги земня, і од всіх зелїй цвітущих і дерев по землі. Божією поміччю і всіми святими небесними	Жовтий	Віск	Послат и	Для успішної пасічничої справи	Господарські

			силами і дійством святого Зосима!					
58	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	65 (177)	Нуте ж, мої бджоли і Божії робітниця, готуйтеся: ваш час приходить; ідіте, робітниця Божії, робіть густий мед, жовтий віск, частії рої, Господу Богу на хвалу, а мені, господареві вашому, до пожитку: я вас, бджоли, благословлю іменем Господнім!	Жовтий	Віск	Робити	Для успішної пасічничої справи	Господарські
59	Українські чари / Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	52 (6)	Уроки вітряні, уроки земляні, уроки подумані й погадані і стрічені! Викликаю, визиваю із його очей, із його плечей, із його жовтих костей, із його щирого серця, із раба Божого Якіма.	Жовтий	Кості	Викликати з	Від вроків	Лікувальні
60	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	22 (63)	Було в нас дванадцять злодіїв лютих, дванадцять перелогів. Я вас не насилаю, но ізсилаю, не насилаю на Християнській скот, а на мох, на болота, на крутії берега, на жовтії піски: там кури не співали, гуси не кричали, собаки не брехали, вітер не вие, і Християнський голос не заходить.	Жовтий	Піски	Насилати на	Від перелогів	Лікувальні
61	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. — К.: Дніпро, 1993	172 (127)	Ой вилинь, вилинь, гоголю! Винеси літо з собою, винеси літо, літечко, і зелене житечко, хрещатенький барвіночок і запашний васильочок!	Зелений	Жито	Винести	Для наближення літа та потепління	Господарські

62	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	156 (111)	Ой чи не в того лукомор'я зелена лоза! Зелену лозу вітер сушить, вітер сушить, листи розносить: один листочок у море впав, другий листочок до сердечка припав, третьому листочку рану лічити, рану керувати!	Зелений	Лоза	Сушити	Від зміїного вкусу	Лікувальні
63	Українські приказки, прислів'я, і таке інше : зб. О. В. Марковича і др. / спорудив М. Номис. – С-П: В друк. Тиблена і комп. И. Куліша, 1864.	7 (334)	— Дощику, дощику! зварю тобі борщику, в зеленому горщику: сікни, рубни, дійницею, холодною водицею. — ... в зеленому горщику, тільки не йди.	Зелений	Горщик	Зварити	Щоб пішов дощ (або навпаки)	Господарські
64	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	122 (82)	Поміч моя од Господа, сотворившого небо і землю. Їхав святий Юрій на вороних конях, на чотирьох колесах, коні розбіглись, колеса розкотились по синьому морю, по чистому полю. Я ізгоняю більмо од хрещеного раба Божого Івана, виговорюю з костей, з мощей, з тісних плечей, з синіх печеней, із буйної голови, з чутких ушей, із щирого живота, із ретивого серця, з гарячої крові, з жовтих костей, з	Вороний, синій, жовтий	Коні, море, печені, кості	Їхати на, розкотитися по, ізганяти з	Від більма	Лікувальні

			солодкого мозгу: у раба Божого Івана сльоза із ока, і більмо із ока!					
65	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	11 (34)	Во ім'я Отця, і Сина, і Святого духа. Амінь. Ішов Святий Пахнутій шляхом, і на зустріч йому дванадцять дівичь-красунь, Царя Ирода дочки, і спитав їх Святий Пахнутій: "Що ви за дівичі?" Відповідали вони йому: "Ми Царя Ирода дочки." — "Куди йдете?" — "Ми ідемо людей мучати, сушити, знобити, розпалювати, іменами звати нас: перва огненна, друга теж, третя легша, четверта гнута, п'ята ломотна, шоста жовта , сьома скорпія, осьма суха, дев'ята зноба, десята синя , одинадцята пухка, дванадцята глуха та днівна, сестра їх старша, моторніша та проклятіша." І взяв Святий Пахнутій жезл свій, і взяв, по одній парі брав, і кожній дівичі по семидесят ран давав. Тоді вони просилися: "Святий Пахнутій, помилуй нас! Куди йти від тебе ж?" — "Відбіжіть, прокляті, от сього раба хворого на сухий ліс, на жовті піски, до свого Царя, Ироду!" — "Відійдемо, і хто твою святую молитку читати буде, і того, раба Божого, повічно втікати будемо." —	Жовтий, синій	Імена дочок Ирода, піски	Відбігт и на	Від трясовиці	Лікувальні

			"Відбіжіть, прокляті, от сього раба Божого!". Амінь.					
66	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	61 (26)	Їхав Ілля на коні, тяг ноги по землі, ноги підняв, кров уняв. Ішла Пречиста: одна з Києва, друга з Чернігова, третя з Ніжина, несли срібну голочку, шовкову ниточку, рану зашивали, кров замовляли: «Кров з буйної голови, з рум'яного лица, з ретивого серця, з живота, з костей, з мозгів, з чорних кіс, з карих очей!»	Срібн ий, рум'я ний, чорни й, карий	Голка, лице, коси, очі	Нести	Для зупинки крові	Лікуваль ні
67	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	94 (56)	Ішов святий Петро і Павел з Пресвятою Богородицею високих гір ворочати, вниз води спускати, з раба Божого Івана уроків, примовок знімати, чоловічих і жіночих, парубочих і дівочих, дитячих, вітряних, водяних, подуманих і примовлених, з очей карих , очей синіх , з очей красних , з очей білих . Ви, зорі- зоряниці, Божі помічниці, я річчю, а ви поміччю!	Кари й, синій, красн ий, білий	Очі	Подум ати і примов ляти з	Від вроків	Лікуваль ні
68	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	146 (102)	Помолімся Богу і Матері Божій. Пречистій Святій, і всім святим, преподобним. Під сонцем під жорстоким і під лісом, під чорним , під високим, там стоїть верба: під тією вербою сімсот коренів, і на тій вербі сімсот канатів, і на	Чорн ий, рижи й, жовти й	Ліс, кінь, кров, кістка, шерсть	Вийнят и ... з	Від зубного болю	Лікуваль ні

			тих канатах сидить цар Хан і цариця Ханиця, і прощу я царя Хана, і царицю Ханицю, і власників їх, і допоможіте, і вийміте три зуби лихих з рижого коня, з крові чорної , з кості жовтої , з шерсті рижої!					
69	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	20 (58)	Їхав Св. Юрій на білому коні через ліс, а з ним бігло три пси: первий чорний , другий червоний , третій білий : чорний кров облизав, червоний біле тяга, а білий черви вилизав, на язик забрав. "Черви, тут вас десять, із десяти дев'ять, із дев'яти вісім, із восьми сім, і т.д. із одного ні один!"	Білий , чорний, червоний	Кінь, пси	Їхати на, облизати, тягати, вилизати, на язик забрати	Від червей	Лікувальні
70	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. — К.: Дніпро, 1993	188 (142)	Жив чоловік Іван у панів, не схотів панам служити, та пішов по чужих землях блудити, та прийшов до зеленого гаю, а до тихого Дунаю, глянув на море: на синьому морі стоїть острів, на тім острові стоїть три кроваті синіх , на тих кроватях сидить три пани сивих , думали, гадали, Івана суд розбирали і ключі в море попускали. Хто сі ключі достане, тоді на народженого, молитвенного, хрещеного Івана суд устане.	Зелений, синій, сивий	Гай, море, ліжка, пани	Прийти до, стояти, сидіти	Щоб не судили	Сімейно - побутові

71	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	63 (3)	<p>Господи, благослови, стань мені в помочі! Ся болість супротивна, переполошна, сухотна, лихорадошна, чоловіча, жіноча, парубоча, дівоча, дитяча, стрічна, сказана, вітряна, вихрова, водяна, подумана, погадана! Я буду вишіптувать, заговорать, викликать з народженої, молитвяної, хрещеної Катерини висилать: з її голови, з її ніг, з її пальців, з її суставців, з її волосу, з її голосу, з її русої коси, з її краси, з її білого лиця, з веселого серця, з її карих очей, з її плечей, з її в'язей, з її грудей. Тут тобі не стояти, головоньки не крушити і й не ломити, під груди не підпирати, душі з тілом не розлучати! Піди собі — пропади собі — на очерета, на болота, на бистрій води, де лежать гнили! колоди! Там тобі селиться і будиться, проживати і пробувати, народжено!', крещено!' і молитвяної Катерини у вічі не видати!</p>	Русий , білий, карий	Коса, лице, очі	Висила ти з	Від переполо ху	Лікуваль ні
----	--	--------	---	-------------------------------	-----------------------	----------------	-----------------------	----------------

72	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	43 (1)	Во ім'я Отця, і Сина, і Святого духа. Стоїть груша на полі, на тій груші сидить аспидниця. «Посилай, аспиднице, до тридесяти гадей, да і тії імуть яд свій, до четвертой поджарой, сірой , половой, чорной , і ужаки да імуть зуби». Ішов святий Ємельян вчистое поле, стріла його дівця Марія. «Куди ти йдеш, святий Ємельян?» — «Пойду в чистеє поле, і в чистім полі стоїть груша, на тій груші соколове гніздо вісить, а в тім гнізду лежить гадина Ладина, царей цариця. Пойду скажу, нехай вона скаже і закаже своєму роду і народу: вкусила гадина раба Божія N, на синьому морі лежить білий камінь, а під тим каменем лежать щучії зуби: "Вон, зуби, вон, зуби, вон, зуби!"»	Сірий , чорний, синій, білий	Вуж, море, камінь	Посилати до, лежати	Від зміїного вкусу	Лікувальні
73	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	52 (167)	Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, Луки, Марка. Благословіть, Святий отець, рушницю царицю ізбавить од чинця, од черниці, од чаклуна, од чаклунки, од еритика, од еритиці, од білої білиці. Спереду іду зустрічаючи, іззаду прислухаючи, із боку приглядаючи, од чорного волосу, од	Білий , чорний, рудий , гнидий, бурий , сивий	Волос	Ізбавити од	Для рушниці	Господарські

			<p>білого волосу, од рудого волосу, од гнидого волосу, од бурого волосу, од сивого волосу. Примовляє раб Божий (ім'я): до того слова замок у рот, ключ у воду. Амінь!</p>					
74	<p>Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993</p>	129 (87)	<p>Золотниче, золотниче, добрий чоловіче! Ти тут не уживай, червону кров не спивай! Іди на Чорне море, там, де ніхто не ходить, де кури не запівають, де люди по зачувають, де дзвони не задзвонюють, де голос не заносять. Там для тебе чорні столи чорними скатертями застелені, чорні миски, чорні ложки накладені, чорна страва насиплена. Там то уживай, та й сюди до Івана не вертай! Бо тут сидить Михайл на воротах у червоних чоботях.</p>	Червоний, чорний	Кров, море, столи, скатерт, миски, ложки, страва, чоботи	Не спивати, іти, застелити, накласти, насипати	Від золотника	Лікувальні
75	<p>Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993</p>	128 (86)	<p>Препав нічний, північний, препав з роботи, з сухоти, з ядання, з пиття, з гуляння, з буяння, з поклику, з помислу, з погляду, препав з хмари, з вітру і з сонця. Нічний, північний, полудневий, сходовий, нудяний і сердечний: я ж тебе вимовляю, водою виливаю, яйцем викочую, на пущі і на сухий ліс відсилаю. Там тобі гуляти і буяти, гнилі колоди</p>	Жовтий, синій, червоний	Піски, море, кров, жили, кістка	Пожирати, попивати, не спивати, не потягувати, не ламати	Від подвію (параліч)	Лікувальні

			вивертати, жовті піски пожирати, синє море попивати. Щоб тут тобі червоної крові не спивати, синіх жил не потягати, жовтої кості не ламати!					
76	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	27 (78)	День добрий тобі! У тебе дівка, у мене парубок посватаймось, побратаймось! Тут тобі не стояти, жовтої кості не ламати, червоної крові не томити, широкого серця не нудити. Дубе, дубе нелине, я тебе з'їм з гіллям зо всім! Гам, гам, гам!	Жовтий, червоний	Кості, кров	Не ламати, не томити	Від вроків	Лікувальні
77	Українські чари / Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	35 (2)	Ішло три сестри. Несли по три ножі. Сіклись, рубались, і кров не йшла. А ти, червона кров, стань на білій кості.	Червоний, білий	Кров, кістка	Статина	Від вивиху	Лікувальні
78	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. — К.: Дніпро, 1993	78 (43)	«Архангел Михаїл, місяць праведний, був на тому світі?» — «Був!» — Бачив мертвих людей?» — «Бачив». — «Не болять їх зуби, не болять їх жовта кость?» — «Не болять і чорная кров Івана, раба Божого: щоб же зуби не боліли й не щеміли у хрещеного, народженого, молитвяного!»	Жовтий, чорний	Кістка, кров	Не боліти	Від зубного болю	Лікувальні

79	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	88 (50)	<p>Ішли Іродові дочки на світ охрещений, зустрічає їх Божая Мати й питає: «Куди ви йдете, Іродові дочки?» — «На світ охрещений». — «А чого ж ви йдете?» — «Тіла в'ялити, серця сушити, червону кров збавляти й жовтую кость ламати раба Божого Івана». — «Авраме, Авраме, візьми ти сих Іродових дочок, зачини їх залізними дверима й замкни залізними замками, щоб вони на світ охрещений не ходили, тіла не в'ялили, серця не сушили, червоної, крові не збавляли й жовтої кості не ламали».</p>	Червоний, жовтий	Кров, кістка	Збавляти, ламати, не збавляти, не ламати	Від вроків	Лікувальні
80	Українські чари / Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	54 (2)	<p>Господи милостивий, поможи мені, і Матер Божая праворушниця і скорблящая, і усердная Божая мати, поможи мені сі уроки одходити. Уроки-урочища, і вітряні, і водяні, і прозорі, і часові, і минутні, і подумані, і погадані, прилюбовані, применовані, і стрітені, і з'їдені, і не я ж вас визиваю, і не я викликаю, — сам Господь визивав і викликав, і ангелів на поміч висилав. Матір Божа в помочі стояла і сі вроки збирала, на Дунай, на море зсилала. Там собі гуляйте і буяйте, сухе</p>	Червоний, жовтий	Кров, кістка	—	Від вроків	Лікувальні

			дерево ламайте. Од її ручок, од її ніжок, од її головоньки, од її червоної крові, од жовтої кості, од рожденої, молитвяної, хрещеної раби Божої Марії.					
81	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	53 (5)	Уроки-урочища! Стрічені і вітряні, прозорні і подумані, і погадані, і люблені-приголублені, жіночі, парубочі, хлоп'ячі, стрічені і врічені, і супротивні! Поки ви тут стояли, і знобили, і злобили, поти я не знала і не шептала. Стала я знати, і Спасителя прохати. І поки я не знала, — і апостолів не знала, сімдесят сузавом шептати, із сузаваців, із голови, із жовтої кості, з красної крові. Я й вишіптую, й висилаю, й визиваю туди, де дзвони не дзвонять, де люди не говорять. Бувай здорова, Господь з поміччю.	Жовтий, красний	Кістка, кров	Шептати з	Від вроків	Лікувальні
82	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994	54 (4)	Поможи мені, Миколай угодник, і ти, скоропомошник, і ти, Варвара великомучениця, од сих уроків шептати. Я їх визиваю і викликаю: чи вони єть жіночні', чи вони є чоловічі, чи вони є хлоп'ячі, чи вони єть насланиї, чи вони єть подуманиї, чи вони є погаданиї, чи вони є заспаниї. Тут вам не бувати і жовтої кості	Червоний, білий	Кров, тіло	Не ссати, не сушити	Від вроків	Лікувальні

			не ламати, і червоної крові не ссати, і білого тіла не сушити. Ідїть собі на густїї очерета, на глибокї болота із нарожденного, молитвяного і хрещеного раба Божого Василя.					
83	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	84 (1)	Уразу, уразу! Ти його й князю. Тут тобі не стояти, жовтої кості не ламати, червоної крові не пити й серденька не сушити. Іди на свої міста, де тебе мати вродила, я тебе остановила. Матір Божа остановляє, чоловіку здоров'я посиляє.	Жовтий, червоний	Кістка, кров	Не ламати, не пити	Від вразу	Лікувальні
84	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	87 (4)	Гризь-гризище! тут тобі не стояти, жовтої кості не гризти, і серденька не сушити, і червоної крові не пити. Іди собі на очереті на болота, і на велике куп'я. Там собі оселися, там собі остановися. там собі боли, там собі й гризи, а Матір Божа приступає, свої слова посиляє: щоб дав Господь милосердний на здоров'я чоловікові.	Жовтий, червоний	Кістка, кров	Не гризти, не пити	Від гризі	Лікувальні
85	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	35 (4)	Іде Сус Христос на кам'яну гору; на камінь ступає, кров замовляє раба Божого Семена. Із твоїх жил, з жовтих костей, білих суставів складається раба Божого Семена, і кров замовляється і остановляється.	Жовтий, білий	Кості, сустави	Складається	Від вивиху	Лікувальні

86	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	93 (55)	У моря калина, під калиною дівчина, вона не знала ні шити, ні, прясти, ні золотом гаптувати: тільки уміла і знала од раба Божого Івана уроки і презори викликати й визивати, на сухії ліси посилати. Уроки урочища, чоловічі й жіночі, дитячі, вам, уроки, урочища, у раба Божого Івана не стояти, жовтої кості не ламати, червоної крові не пити, серця його не нудити, білого тіла не сушити, вам іти на мохи, на темні луки, на густі очерети, на сухі ліси!	Жовтий, червоний, білий	Кістка, кров, тіло	Не ламати, не пити, не сушити	Від вроків	Лікувальні
87	Збірник малоросійських заклинань / Упоряд. П. Єфименко. — М.: Унів. тип., 1874	30 (87)	Звих, звихище, навих, навихище в сугавах, раба Божого, тобі тут не стояти, не боліти, жовтої кості не ламати, гарячої крові не смоктати, рум'яного тіла не пушити, вон, пара тобі виступить на ниці лози, на бистрії води, на сухії ліса, і на крутії гори, і там собі гуляй і буяй лози, суши бистрії води, смич сухії ліса, ламни, і з такого-то раба виступи, рум'яного тіла не пуш і не пали!	Жовтий, рум'яний	Кістка, тіло	Не ламати, не пушити	Від звиху	Лікувальні
88	Українські чари / Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	95 (2)	Бешиха-бешишище! Ти красна, біла , огненна, болюча, сипуча і огнюча! Я тебе визиваю, я тебе викликаю, червоної крові не палити, білого лица не сушити, жовтої кості	Красний, білий, червоний, жовтий	Бешиха, кров, лице, кістка	Не палити, не сушити, не ламати	Від бешихи (рожа)	Лікувальні

			не ломити! Одступись, розійдись за димами, за вітрами, за морями от рожденного, хрещеного, молитвяного раба [чи раби] Божого [имя].					
89	Праці етнографічн о- статистично ї експедиції - Т. І., вип. І. / П.П. Чубинський - СПб.: Тип. В. Безобразова та Комп., 1872	115	Я раб Божий призиваю на поміч Матінку Божую, Матінко Божа, Сокальська, Шаршасовська, Почаєвська, Ченстоховська стань міні на помоч, на ратунок о ласці своєї і Духом Святим. Рожонько паняночко! Уже ти білого тіла накрушила, жовтої кості наламала, червоної крові напила, синіх жил нассала. Йди собі дуби крутити, на степа, очерета і разні дороги! Вийди із раба Божого, хрещеного, іменованого, а ви всі Святії допоможіть міні.	Білий , жовти й, черво ний, синій	Тіло, кістка, кров, жили	Накру шити, налама ти, напити , нассат и	Від бешихи (рожа)	Лікуваль ні
90	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм. М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993	116 (76)	Переляк, перелячище! Я ж тебе яйцем викочую, а водою виливаю і на пущі і на сухий ліс відсилаю, тут тобі не бувати, червоної крові не спивати, синіх жил не потягати, жовтої кості не ламати!	Черво ний, синій, жовти й	Кров, жили, кістка	Не спиват и, не потягат и, не ламати	Від переляку	Лікуваль ні
91	Українські замовляння / Упоряд. М.Н. Москаленко ; Авт. передм.	139 (95)	Летів орел сизокрилий та й сів на колючій груші. Як тую грушу не можна без сокири зрубати, без огню спалити, щоб так не можна	Сизи й, жовти й, черво ний	Орел, кістка, кров	Летіти, ломити	Від вроків	Лікуваль ні

	М.О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993		перелогам жовтої кості, червоної крові, (такої-то) шерсті ломити.					
92	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	52 (4)	Уроки-урочища! Чи чоловічі, чи жіночі, чи хлоп'ячі, чи дівчачі, і вітряні, і огняні, ізсилаю, ізкликаю, іззиваю із нароженого, молитвяного і хрещеного раба Божого [имя], іззиваю на черета, на болота. Тут вам не стоять, жовтої кості не ломить, червоної крові не сушить, білого лиця не білить, русої коси не сушить, щирого серця не в'ялить.	Жовтий, червоний, білий, русий	Кістка, кров, лице, коса	Не ломити, не сушити, не білити	Від вроків	Лікувальні
93	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	53 (3)	Господи праведний, Господи небесний, стань мені на помочі! Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка: ведмежі лапи, вовчі зуби, соколині очі. Соколиними очима дивлюся, ведмежими лапами одгребуся, вовчими зубами одгризуся. Хто що подумав і погадав, хай йому самому станеться з Мелашки народженої, молитвяної, хрещеної — з її очей, з її плечей, з жовтої кості, з червоної крові, з русої масті; Меласці народженій, молитвяній, хрещеній зсилаю, викликаю на очерета, на болота, де сонце не сходить, вітер не віє.	Жовтий, червоний, русий	Кістка, кров, масть	—	Від вроків	Лікувальні

94	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	54 (1)	<p>Пресвята владичице Богородице, благослови і поможи мені! Ідеш ти золотим мостом, зустрічав її сам Сус Христос і спрашував її: «Куди ж ти, Матір Божа, ідеш?» — «Іду я до вродженого і до молитвяного раба Божого, до Захарія, уроки одсилати. Будуть уроки дідові і бабині, і батькові, і материні, і мужичі, і хлоп'ячі, і дівчачі, і нападні, і супротивні, і подумані, і погадані, і стрітені, і спитані, і з'їдені, і шляхом перейдені, і вітром піднесені. Поки вони знобили, поти обморок у головоньки били. І я вас визиваю, і я вас викликаю, і я вас одсилаю, де вітер не віє, і сонце не гріє, іде християнський глас не заходе од Захарієвої голови і од паголови, і од його серця, і од його пасерця, і од його рум'яного лица, і од його карих очей, і од його плечей, і од його рук, і од його ніг, і од його пальців, і од його семодесяти суставців, і од його жовтої кості, і од червоної крові: не буде його серденька нудити і червоної крові ссати. І я вас визиваю і викликаю — ідіть собі, куди огонь та дим, то туди й лишечко за ним».</p>	Золотий, рум'яний, карий, жовтий, червоний	Міст, лице, очі, кістка, кров	Не заходи ти од, ссати	Від вроків	Лікувальні
----	--	--------	---	--	-------------------------------	------------------------	------------	------------

95	Українські чари /Упоряд. О.Таланчук. - К.: Либідь, 1994.	55 (1)	Господи милостивий, стань мені у допомі од лихої немочі! Святий Миколай Божий угоднику, поможи мені! Дубе, дубе Ладимарю! Бачу тебе через гори, через води! Посватаємось, побратаємось! Возьми собі уроки мужичі, жіночі! Я вас визиваю, я вас викликаю на очерета, на болота ссилаю; тут вам не бути, червоної крові не пити, білого тіла не сушити, жовтої кості не ломити! Тут вам не бути, не гуляти, на білій березі спочивати, де півні не співають, де молодецький голос не заходе! Там вам жити-гуляти, там вам розкоші мати од народженого младенца [або раба Божого — ім'я].	Червоний, білий, жовтий	Кров, тіло, кістка, береза	Не пити, не сушити, не ломити, спочивати	Від вроків	Лікувальні
----	--	--------	---	-------------------------	----------------------------	--	------------	------------